REPUBLIKA HRVATSKA

República Croata

Tromjesečni časopis. Glasilo Hrvatske republikanske zajednice. Tekst priređen u dogovoru s uredništvom istoimenog šasopisa, koji izlazi u Buenos Airesu od 1951. godine.

God. XLIII — STUDENI 1993. — Br. 181

Prof. Benedikta Zelić-Bučan

Tisućugodišnji kontinuitet hrvatske državnosti

Nakon što je Europska zajednica priznala Republiku Hrvatsku kao samostalnu državu, a pogotovo nakon njenog primanja u Ujedinjene narode, opetovano se čuju u javnosti i u tisku izjave nekih političara, pa i ponekog kulturnog radnika, kako je time ostvaren 900-ljetni san Hrvata da zadobiju vlastitu samostalnu državu. Neki znaju čak ustvrditi da su ovime Hrvati prvi puta u pisanoj povijesti postignuli vlastitu, suverenu državu. Ne kanim istraživati, pa ni pretpostavljati, što je uzrok takvim tvrdnjama, da li neznanje ili pak želja da se uvećaju zasluge i uspjesi vladajuće političke garniture. Činjenica je da su takve tvrdnje posve neistinite. Apsurdno je tvrditi da tek sada, prvi put u pisanoj povijesti, imamo vlastitu samostalnu državu, pa ne kanim ovdje ni pobijati niti dokazivati neistinitost ove tvrdnje, jer pretpostavljam da i oni koji su polazili "Šuvarove škole" znaju za postojanje kraljeva Tomislava, Krešimira i Zvonimira i njihovu samostalnu Hrvatsku od Drave do Jadranskog mora te od Sutle do Drine. Malo je upitnija ona tvrdnja o ispunjenju 900-godišnjeg sna, jer se tu obično miješaju dva sasvim različita pojma: vlastita samostalna država i vladari narodne krvi. Zato ću se na tom pitanju malo dulje zadržati.

Odmah treba kazati da Hrvatska kao država nije ništa izgubila od svoje suverenosti time što su 1102. godine vladare narodne krvi na hrvatskom prijestolju naslijedili tuđinci, Arpadovići. Time su samo vladarska prava hrvatskih kraljeva prešla na zakonite hrvatske kraljeve iz dinastije Arpad. Kod toga je sasvim sporedna činjenica što su oni uz to bili još i vladari Ugarske. Te dvije države nijesu time ušle ni u kakvu državnopravnu zajednicu osim što su bile povezane osobom istoga vladara, odnosno što su bile u personalnoj uniji. Osim osobe istoga vladara Ugarskoj i Hrvatskoj ništa drugo nije bilo zajedničko, ni vojska, ni uprava, ni sudstvo, niti išta što čini suverenitet jedne države. Zato je pogrešno kad se u historiografiji te dvije zasebne države nazivaju zajedničkim imenom hrvatsko-ugarski. Sve od 1102. do 1918., koliko je Hrvatska proživjela s Ugarskom pod istim vladarima, a neko vrijeme i u realnoj uniji (od hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine), nikada nije postojala država koja bi se zvala Ugarsko-Hrvatska. Uvijek su to bile dvije posebne države.

Nakon što je izumrla dinastija Arpad hrvatski narod, odnosno oni koji su politički predstavljali taj narod u hrvatskom državnom saboru, u više navrata, prema političkim prilikama, birali su samostalno, a nekada i namećući Ugarskoj (to je bio slučaj s dinastijom Anjou), vladare iz različitih europskih vladarskih obitelji. Tako su se na hrvatskom prijestolju do 1918. godine izredale dinastije Anjou (Anžu), Luksemburg, Jagiello i Habsburg. Kraljevi iz navedenih dinastija nijesu bili samo vladari Hrvatske i Ugarske nego redovito još neke ili još nekih europskih država. Bila je, naime, redovita praksa u srednjem vijeku, pa i duboko u novi vijek, da su europskim zemljama kraljevali vladari iz nekoliko poznatih vladarskih obitelji, koje su najčešće po baštinskom pravu, koje je bilo međunarodno usvojeno, silom ili milom zadobivali krune raznih zemalja, koje inače nijesu imale nikakve, često ni geografske, međusobne veze. Tako je primjerice Ljudevit I. Anjou vladao ujedno Hrvatskom, Ugarskom i Poljskom, Sigismund Luksemburški bio je ujedno car njemački, te kralj Češke,

Ugarske i Hrvatske. Austrijska grana Habsburgovaca uz svoje nasljedne zemlje (Austrija, Štajerska, Koruška i Kranjska) u kojima su bili nasljedni nadvojvode, nosili su kraljevske krune Hrvatske, Ugarske i Češke.

Da li je vladar u nekoj zemlji domaće ili tuđinske krvi, to se zapravo u srednjem vijeku nije ni primjećivalo. Široki narodni slojevi nijesu imali politička prava, te im je kralj bio samo daleki pojam, a plemstvo i visoko svećenstvo, koje je tvorilo politički narod i koje je preko državnog sabora imalo političku vlast u zemlji, bilo je povezano ne samo s vladarom nego i s vladajućim staležima drugih zemalja zajedničkim društvenim poretkom (feudalizmom) i zajedničkim jezikom. Latinski jezik nije bio samo jezik Crkve nego i jezik znanosti, diplomatski jezik svih europskih država (u Hrvatskoj sve do 1848. godine), a i govorni jezik viših društvenih slojeva.

Koliko je malo za suverenost jedne zemlje značila činjenica da li su joj vladari domaće ili tuđinske krvi, pokazat ću na dva jasna primjera, na primjerima Španjolske i Engleske. Tijekom XVI. i XVII. stoljeća Španjolskom su vladali austrijski Habsburgovci, odnosno jedna njihova grana (Karlo V. i njegovi potomci), a od početka XVIII. stoljeća do revolucije 1931. godine jedna grana francuskih Bourbona. I današnji španjolski kralj Juan Carlos je potomak dinastije Bourbona. Ipak, kroz to vrijeme Španjolska nije bila podložna ni Austriji ni Francuskoj. Naprotiv, upravo pod Habsburgovcima ona je postala svjetska velesila i vladala je velikim kolonijalnim imperijem.

Od 1066. godine, kad ju je osvojio normanski vojvoda Vilim Osvajač, do današnjeg dana, Engleska više nije imala vladara anglosaske krvi. Poslije Normana na engleskom prijestolju izredalo se je nekoliko tuđinskih dinastija: francuski Plantageneti, škotski Stuarti, jedna grana njemačkih vladara Hannovera, te najzad, od 1901, potomci njemačkih knezova Sachsen-Koburg, kojoj kući pripada i današnja kraljica Elizabeta II. Zapravo, izuzevši Francusku kojom su od njezina postanka do francuske revolucije 1789. vladali kraljevi francuske krvi, teško bi bilo naći drugu europsku zemlju u kojoj bar neko vrijeme nijesu vladali kraljevi tuđinske krvi.

Ipak, nešto je složenije stanje nastalo kada je jedan vladar nosio krune različitih zemalja. U takvim slučajevima bili su prinuždeni organizirati neke dvorske urede preko kojih je kruna usklađivala svoja vladarska prava s različitim ustavima svojih zemalja, te je uvijek prijetila opasnost da će povrijediti te ustave ili centralizmom ograničavati suverenost nekih od tih zemalja. U pravilu ta je opasnost postojala u odnosu vladar-ustavna prava pojedine zemlje, a ne u međusobnim odnosima zemalja koje su imale zajedničkog kralja. Tako primjerice u doba apsolutizma cara Josipa II. Ugarska i Hrvatska nijesu bile podvrgnute Austriji, nego su austrijske zemlje jednako kao Ugarska i Hrvatska bile podvrgnute vladarevu apsolutizmu i centralizmu. Činjenica što se više različitih, međusobno nezavisnih zemalja nalazilo pod vladavinom istoga suverena imala je i tu negativnu posljedicu da vladar zbog otpora "staleža i redova", tj. političkog naroda pojedine zemlje, koji su ljubomorno čuvali svoja staleška i ustavna prava, nije mogao provesti nekakvu naprednju reformu kao što su to mogli učiniti vladari, bili oni domaće ili tuđinske krvi, koji su vladali samo jednom državom.

No nijesu uvijek vladari bili oni koji su krnjili ili pokušavali krnjiti suverena prava hrvatske države. Bilo je slučajeva u hrvatskoj državnopravnoj povijesti kada se je sam hrvatski državni sabor iz različitih pragmatičnih razloga odricao dijela svojih suverenih prava. Tako je odlukom Sabora 1790. Hrvatska povezala s Ugarskom svoju izvršnu vlast, ali je i nadalje zadržala neokrnjenu zakonodavnu vlast. Prilikom zasjedanja zajedničkog sabora u Požunu (danas Bratislava) delegati hrvatskog sabora nijesu sjedili među zastupnicima Ugarske nego izdvojeno, desno od predsjednika. Njihovi glasovi nijesu se brojili s glasovima zastupnika Ugarske, nego su kao predstavnici posebnog kraljevstva imali pravo veta za sve one zakone koje bi prema ranijim napucima hrvatskog sabora ocijenili neprihvatljivim za Hrvatsku. Zakoni protiv kojih bi hrvatski delegati uložili veto imali su zakonsku snagu samo za Ugarsku, dok su preko Drave, u Hrvatskoj, vrijedili drugi,

hrvatski zakoni. Tako je to trajalo do 1848. godine, kada je došlo do rata između Hrvatske i Ugarske i do prekida svih državnopravnih veza između te dvije države, nakon što je hrvatski ban Josip Jelačić s vojskom prešao Dravu.

Drugo, još značajnije ograničenje hrvatskog državnog suvereniteta nastalo je sklapanjem hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine, za što opet snosi krivnju hrvatska strana. Nakon pada Bachova apsolutizma, kada se je tijekom šezdesetih godina XIX. stoljeća u čitavoj habsburškoj monarhiji raspravljalo o ustavnoj preobrazbi te složene međudržavne zajednice, u hrvatskom državnom saboru hrvatska narodno-liberalna stranka bila je vladajuća stranka. Upravo u tim sudbonosnim godinama za sve habsburške zemlje ova je stranka svu svoju pažnju posvećivala tajnim pregovorima i dogovorima sa Srbijom o stvaranju zajedničke države i čak se je prema Srbiji obvezala da će izbjegavati svaki dogovor bilo s Ugarskom bilo s Austrijom. Tako nijesu posvetili dovoljnu brigu ni oko izbora 1867. godine, te su na njima većinu dobili mađaroni, koji su zatim sklopili za Hrvatsku veoma nepovoljnu nagodbu s Ugarskom. No i u tom za Hrvatsku najnepovoljnijem državnopravnom položaju u odnosu na Ugarsku, Hrvatska je i nadalje sačuvala svoj poseban politički individualitet s posebnim političkim područjem i potpunom zakonodavnom i upravnom autonomijom u resorima unutrašnje uprave, sudstva, školstva i bogoštovlja, pa i s vlastitim vojničkim jedinicama, hrvatskim domobranstvom.

Hrvatska je kao država prestala postojati tek 1918. godine kada je odlukom Narodnog vijeća Države Slovenaca, Hrvata i Srba (jednomjesečne države nastale od južnoslavenskih zemalja nakon raspada Austro-Ugarske) bez ikakva prethodnog dogovora i ugovora stupila u zajedničku državu s kraljevinom Srbijom, što hrvatski sabor nikada nije potvrdio.

Za vrijeme II. svjetskog rata, uz pomoć i pod zaštitom jedne od zaraćenih strana, hrvatska država obnovljena je pod imenom Nezavisna Država Hrvatska u svojim povijesnim granicama iz vremena kraljeva Petra Krešimira i Dmitra

Zvonimira, od Sutle do Drine i od Drave do Jadranskog mora. Nije to bila nikakva "tzv. država", kako su je u javnosti nazivali za vrijeme jugokomunističke vladavine, nego prava država, priznata od većeg broja država ne samo jednoga zaraćenog bloka nego i od nekoliko neutralnih država. Oni koji joj niječu državnost zbog njezina donekle satelitskog položaja u odnosu na velesilu kakva je bila tada Njemačka, zaboravljaju da su nakon rata sve zemlje istočne Europe i po svojem društveno-političkom uređenju i po pripadnosti Varšavskom paktu bile sateliti Sovjetskog Saveza, koji je u njima i u vrijeme mira, sve do svojeg raspada, držao okupacione vojničke jedinice. Pa ipak, cijeli ih je svijet smatrao pravim a ne takozvanim državama. Još manje se može NDH zanijekati puna državnost zbog njena tobožnjeg fašistoidnog društveno-političkog sustava. Kao što su boljševički SSSR, nacistička Njemačka i fašistička Italija bez obzira na njihove autoritativne vladavinske sustave bile i ostale prave države, ni Hrvatska nije bila manje država zato što je imala ustašku vladavinu.

Odluka hrvatskog sabora od 25. lipnja 1991. o proglašenju potpune nezavisnosti Republike Hrvatske s granicama dotadašnje SR Hrvatske (koji nadnevak bi zapravo trebalo slaviti kao dan hrvatske državnosti) značila je ponovnu uspostavu hrvatske države nakon prekida od 46 godina, a ne nakon devet stoljeća. Priznavanjem ove činjenice nikako se ne umanjuje povijesno značenje te saborske odluke, niti se podcjenjuju napori hrvatskog vrhovništva i diplomacije, kao i napori brojnih priznatih i nepriznatih skupina i pojedinaca za njezino međunarodno priznanje, a koji su napori okrunjeni primanjem Hrvatske u Ujedinjene narode. Ovo je samo konstatiranje činjenice da Hrvatska država nije novonastali skorojević nego da ima tisućugodišnju tradiciju i kontinuitet prekinut samo u dva navrata za vrijeme trajanja prve i druge Jugoslavije.

Frano Čačija

PRETVORBA

U posljednje vrijeme bivamo svjedoci sve agresivnije, primitivne propagande raznih "političkih čimbenika" koji hrvatskom pučanstvu pokušavaju prodati parole u stilu nekada do krajnosti zlorabljene "Tvornice radnicima zemlja seljacima". Po uzoru na prošlo-svršena vremena zagovaraju podjelu odnosno prodaju dionica sa značajnim popustom uposlenima u poduzećima koja podliježu procesu pretvorbe vlasništva. Jasno je da mnogi vole kada im se obećava nešto dati, ne misleći pritom koliko je to pravično u odnosu na dijelove pučanstva koji ne uživaju te povlastice. Ova je jeftina politička propaganda kod dijela pučanstva polučila i određene simpatije, što je u biti cilj tvoraca i propagandista te ekonomske alkemije.

Najveći uzrok problema vezanih uz pretvorbu vlasništva jest kvazi-ekonomsko eksperimentiranje nekih naših samozvanih ekonomskih eksperata, koji su razvijali samoupravni socijalizam, tj. ekonomsku glupost, po uzoru na socijaliste utopiste, te su kao tvorci prelaznog oblika iz socijalizma u komunizam po svijetu provodili dobro plaćene propagandne djelatnosti. Ove su zbog svoje relativne tajnovitosti (budući se tim ekonomskim maštarijama u svijetu nitko ekonomski obrazovan nije želio zamarati, kao i radi pomoći od dijela međunarodnih čimbenika, koju je uživala balkanska tamnica naroda), u početku privlačile i neke radoznale osobe što su dolazile slušati predavanja ekonomskih čudotvoraca, kako su oni predstavljani od strane režima.

Usprkos vrlo uljepšanim ekonomskim rezultatima ubrzo se pokazala sva beznadnost tog eksperimenta, kao i samoga državnog socijalizma, jer samoupravni socijalizam u biti i nije ništa drugo do državni socijalizam. Razlika između tih kvazi-gospodarskih oblika je u tome što je u samoupravljanju državno vlasništvo samo formalno postalo društveno, dočim je država i dalje ostala stvarni vlasnik društvenog gospodarstva.

Dolazi do napuštanja socijalizma u većini socijalističkih zemalja, budući da on kao sustav utemeljen na neslobodi pojedinca, trgovine i poduzetništva nije mogao ni opstati u gospodarskom i svekolikom nadmetanju s dostignućima zemalja slobodnog svijeta. Hrvatska, kao i druge države koje su imale socijalističko uređenje, pri prijelazu na slobodno poduzetništvo i slobodno tržišno gospodarstvo nailazi na mnoge teškoće pri pretvorbi državnog (društvenog) vlasništva.

Kod država koje vrše pretvorbu vlasništva uočljivo je korištenje više modela pretvorbe, koji se razlikuju od države do države. Ti modeli nalaze se u rasponu od modela gdje cjelokupno pučanstvo (po određenom ključu) dobiva vrijednosne papire do određenog postotka vrijednosti gospodarstva, kojima mogu kupovati dionice bilo kojeg poduzeća obuhvaćena pretvorbom, do modela pretvorbe po kojem pučanstvo ne dobiva izravno nijedan dio vrijednosti gospodarstva.

U Hrvatskoj se susrećemo s mnogim problemima koje ostale države koje napuštaju socijalizam uglavnom nemaju. Od ratnih razaranja, okupiranih i opljačkanih područja, potrebe stvaranja i opremanja obrambenih snaga koje će osloboditi okupirane dijelove naše domovine (ukoliko to ne bude moguće ostvariti političkim sredstvima) sa što manje ljudskih žrtava, pa do osiguranja sredstava za potrebe prognanika i izbjeglica, obnove i izgradnje. Zato je potrebito kod dijela uposlenih otkloniti iluziju koju su im nametali kumrovački kadrovi sa ciljem učvršćenja svojih privilegija, obmanjujući ih pričama kako su poduzeća vlasništvo uposlenih u tim poduzećima. Lako je naime dokazati da je uglavnom neutemeljena tvrdnja kako su uposleni u poduzećima izgradili ta poduzeća. Za ekonomski razvoj poduzeća naime nisu bili presudni rezultati ekonomskog poslovanja. Mnoga poduzeća razvijala su se zahvaljujući inozemnim kreditima koje je uglavnom plaćalo i plaća svekoliko pučanstvo, ili neekonomskim kreditima od domaćih banaka (s vrlo malenim ili čak bez kamata) što je isto tako plaćalo svekoliko pučanstvo inflacijom te padom životnog

standarda, ili raznim privilegijama kod uvoza potrebitog repromaterijala i strojeva. Mnoga poduzeća nastala su na nacionaliziranoj imovini te zahvaljujući devizama tzv. starih deviznih štediša pomoću kojih su uvozili razne potrepštine, kao i raznim državnim monopolima kojima su bila zaštićena u odnosu na privatni sektor koji se zato nije smio baviti gospodarskim djelatnostima povlaštenih poduzeća.

Svi čimbenici koji zagovaraju podjelu ili prodaju poduzeća sa značajnim popustima vrijednosti uposlenima u tim poduzećima koja su obuhvaćena procesom pretvorbe (a pritom se pozivaju na samoupravljanje i društveno vlasništvo) moraju dati odgovore na slijedeća pitanja: Kakve dionice mogu dobiti odnosno kupiti (s popustom) uposleni u poduzećima koja su okupirana, opljačkana, razrušena, te kao takva nemaju nikakvu ekonomsku vrijednost, dok osobe koje su bile uposlene u tim poduzećima sada uglavnom kao prognanici imaju još manje ekonomskih sredstava kojima bi mogli kupovati neke dionice? Kakve dionice mogu dobiti uposleni u javnim poduzećima, tj. poduzećima u državnom vlasništvu, koja nisu obuhvaćena procesom pretvorbe vlasništva, te one osobe koje su u proteklom boljševičkom režimu praktično bile kažnjene i nisu mogle doći do radnog mjesta? Kakve dionice mogu dobiti osobe koje su za svoje devize dobivale precijenjene dinare (zaposleni u inozemstvu), te stari devizni štediše čije su devize bez njihove volje utrošene u financiranje razvoja poduzeća? Kakve dionice mogu očekivati pravi prvotni vlasnici nacionalizirane imovine na kojoj su nastala mnoga poduzeća, koji u najpovoljnijem slučaju mogu očekivati povrat svoje imovine, što praktično znači da je ta imovina od nacionalizacije do povrata praktično ustupljena državi (poduzeću) na korištenje bez odgovarajuće nadoknade? A prije svih odgovora potrebno je dati odgovor na pitanje kakve dionice mogu dobiti invalidi domovinskog rata, te obitelji hrvatskih vitezova koji su svoje živote položili za obranu domovine? Bez njihove žrtve kao i žrtava osoba koje su krvarile i krvare na braniku Domovine ne bi sada niti bilo Republike Hrvatske, a time ni dionica koje bi

se dijelile ili s popustom prodavale uposlenima u pojedinim dijelovima našeg gospodarstva.

Obveza Republike Hrvatske je da obnovi i izgradi domove i gospodarstva svim Hrvatskoj lojalnim građanima, čija su dobra oštećena odnosno uništena u ratnim djelatnostima koje su se odvijale ili se još uvijek odvijaju na pojedinim područjima, te ih dovede u stanje u kojemu su se nalazila prije srpsko-četničke agresije, te na taj način koliko je moguće pravičnije raspodijeli materijalne troškove rata. Dakle, nije pravično dijelu pučanstva kojemu su oštećeni odnosno uništeni navedeni objekti davati kredite (mada ih nazivali i povoljnima), budući da je svaki kredit koji je potrebno vraćati za tu kategoriju pučanstva nepovoljan. Kako od međunarodnih financijskih čimbenika za sanaciju ratnih šteta možemo očekivati ekonomska sredstva koja će biti nedostatna i za podmirenje malenog dijela stvarnih oštećenja, znači da će glavninu tih troškova podmiriti svekoliko hrvatsko pučanstvo. A to neće biti moguće izvesti dodatnim opterećenjem na dohotke, jer su i sadašnja izdvajanja na granici podnošljivosti.

Ukoliko Hrvatska želi i očekuje pristizanje značajnijih inozemnih investicijskih sredstava, mora osigurati preduvjete koje potencijalni ulagači imaju u drugim državama, tim više što je ponuda investicijskih projekata u državama koje napuštaju socijalističko uređenje veća od stvarnog interesa međunarodnih ulagača. Prilikom donošenja odluke o ulaganju u nekoj državi ulagače obično ne vode emocije nego pokazatelji koji ukazuju na tržišnu uspješnost uloženih sredstava. Hrvatska mora osigurati odgovarajuće preduvjete koje će, uz prednosti koje nam pruža geoprometni položaj i ine pogodnosti (koje Hrvatska zasigurno ima), utjecati na pristizanje inozemnih ekonomskih sredstava u značajnom (željenom) obujmu.

Hrvatska će teško privući strane ulagače ako bude imala sadašnji postotak izdvajanja za državni budžet po jedinici proizvoda. Kod ovolikih izdvajanja ulagači teško ostvaruju dobitak, a svima je jasno da bez dobitka nema značajnijih investicija. Jasno je da Hrvatska u okolnostima u kojima se

nalazi mora imati velike rashode. Realno je očekivati i daljnje povećanje državnog proračuna obzirom na očekivano smanjenje humanitarne i druge pomoći. Ali mi taj problem možemo i moramo rješavati racionalnijim korištenjem hrvatskog nacionalnog bogatstva, te povećanjem broja čimbenika od kojih se pokrivaju rashodi. Ovo treba dovesti do smanjenog izdvajanja po uposlenom kao i po jedinici proizvoda za pokriće proračuna i do povećanja efikasnosti rada uz povećavanje primanja uposlenih kao i porasta njihova broja, što će dovesti do smanjenja socijalnih napetosti. U svezi s navedenom problematikom treba pozdraviti dugo iščekivanu odluku hrvatske vlasti o počimanju državnih investicijskih radova, ili kako ih mnogi nazivaju javnih radova.

Hrvatska država je izborena prvenstveno zahvaljujući žrtvi njenih najhrabrijih sinova, od kojih su mnogi žrtvovali i svoje živote, te velikodušnoj (prije svega materijalnoj ali i svakoj drugoj) pomoći hrvatske dijaspore. Ovo znači da nam nitko drugi neće izgraditi gospodarstvo, niti sanirati gospodarske probleme koji su plod brutalnosti srpsko-četničke agresije kao i negativnog gospodarskog, duhovnog i svekolikog naslijeđa što nam je ostavila Jugoslavija. Te gospodarske probleme morat će prvenstveno sanirati znojem i odricanjem svekoliko hrvatsko pučanstvo. Da bi taj teret bio manje težak, potrebito je iskoristiti sve gospodarske potencijale koje Hrvatska ima. Stoga je nedopustivo poklanjati odnosno rasprodavati (ne prodavati) ostatke ostataka hrvatskog nacionalnog bogatstva. Tržišni gospodarski sustav (koji je kod nas prihvaćen) ne pozna poklanjanje kao ekonomsku kategoriju nego samo kupovinu po tržišnoj cijeni.

Potrebito je zato kod pretvorbe državnog (društvenog) gospodarstva primijeniti model po kojemu bi se hrvatsko nacionalno bogatstvo ustupalo hrvatskim fondovima, koji bi dionice poduzeća obuhvaćenih pretvorbom ponudili na tržištu, gdje će one po tržišnim načelima biti dostupne kupcima. Ovi bi se fondovi brinuli za podmirenje obveza prema svojim korisnicima, tj. pučanstvu, te bi poslujući s dodijeljenim

dijelovima gospodarstva po tržišnim načelima nakon obavljene denacionalizacije preostala sredstva za izmirenje obveza. Na taj bi način došlo do povećanja proizvodnje, stvaranja uvjeta za povećanje dobiti i hrvatsko gospodarstvo postalo bi mnogo konkurentnije i zanimljivije stranim ulagačima.

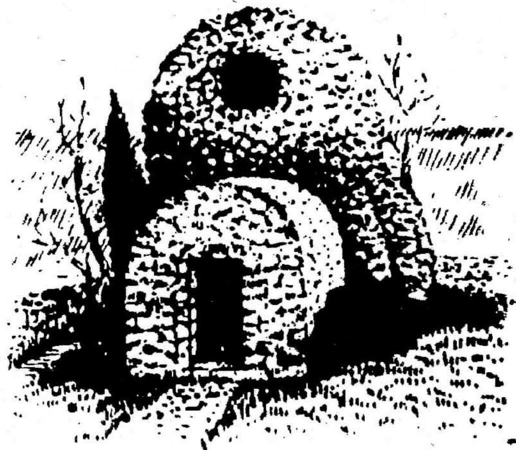
Na ovaj bi način svekoliko pučanstvo neizravno kroz razne fondove (mirovinski, zdravstveni, razvojni, itd.) na mnogo pravičniji način koristilo nacionalno bogatstvo, za razliku od modela pretvorbe koji zagovara razne podjele i popuste i po kojemu korist imaju samo pojedine kategorije pučanstva. Većina tih povlaštenih osoba osim toga nije u mogućnosti da koristi svoje povlastice i često poduzeća postaju plijenom raznih osoba koje su se u komunističkom režimu obogatile, najčešće na nezakonit način, te drugih oblika ekonomskih gusara koji također koriste težak opći gospodarski položaj i od osoba koje su dobile prava na kupovinu dionica s popustom kupuju ista po sramotno niskim cijenama. Ovako uzimaju za sebe pod povoljnim uvjetima dijelove hrvatskog nacionalnog bogatstva, nerijetko i pomoću menadžerskih kredita koje im dodjeljuju domaće banke najčešće bez realnog ekonomskog pokrića. Za mnoge menadžere (koji su u proteklom sustavu uglavnom dokazali svoju menadžersku nesposobnost) ekonomski je rizik minimalan. Da bi apsurd bio potpuniji, banke dodjeljuju sredstva na temelju tzv. stare devizne štednje, dok vlasnici te devizne štednje ne mogu doći do svojeg novca.

Uputno je navesti jedan od mnogih primjera pogubnosti modela koji zagovara podjelu dionica na primjeru sadašnjih i budućih umirovljenika. Poznato je da je u prošlom sustavu korišten tzv. protočni sustav mirovinskog osiguranja, što znači da su sredstva koja su izdvajali uposleni (sadašnji umirovljenici) potrošena za razvoj gospodarstva i na druge načine, dok te osobe kao umirovljenici primaju mirovine od sredstava koja izdvajaju sadašnje uposlene osobe. Ovdje se pojavljuje niz pitanja, od pitanja: Što će se dogoditi s umirovljenicima ukoliko uposleni ne žele uplaćivati u mirovinski fond, ili uplaćuju sredstva za svoje mirovine kod raznih osiguravajućih društava

koja se bave takvim poslovima. Kako će netko moći dobiti mirovinu od npr. 500 DEM (ili više), koliko će biti minimum za život kad se poveća životni standard, ako je ista osoba izdvajala za mirovinu od npr. 50 DEM. Ovo pokazuje da je pri prijelazu iz državnog (društvenog) socijalizma na gospodarski sustav koji se temelji na slobodnom poduzetništvu i slobodnom tržišnom gospodarstvu nuždan mirovinski kao i drugi fondovi koji će po tržišnim načelima upravljati ustupljenim dijelovima hrvatskog nacionalnog bogatstva u interesu svekolikog pučanstva. Zato je potrebno davati odgovarajuće olakšice hrvatskim državljanima (bilo iz domovine ili dijaspore) prilikom ulaganja ekonomskih sredstava u pojedine gospodarske grane, ako je to u hrvatskom državnom interesu.

Na ovaj način spriječit ćemo da Hrvatska postane jedno od europskih i svjetskih smetlišta, tj. država čije gospodarstvo ne može ravnopravno konkurirati u natjecanju za napredne investicijske projekte, nego će biti prisiljeno postati odnosno ostati uvoznik zastarjele tehnologije.

U procesu pretvorbe trebamo jačati hrvatsku državu, a ne stvarati iz Hrvatske kolonijalno područje.

Marko Sinovčić

RIMSKI UGOVORI

(Uz pedeset-obljetnicu njihova poništenja)

U "Hrvatskom iseljeničkom zborniku 1993.", koji je izdala Hrvatska matica iseljenika u Zagrebu, a uredili Boris Maruna i Nenad Gol, pod ravnateljstvom Vinka Nikolića, objavljen je razgovor Tomislava Đurića s dr. Franjom Dujmovićem pod naslovom "Predvidio sam uspostavu hrvatske države".

U tom razgovoru nalazimo i ovo:

"U živom su mi sjećanju i problemi naših teritorija i granica. Vijest o dogovoru s Italijom o predaji Dalmacije ošinula nas je sve kao grom iz vedra neba. Službeno stajalište je bilo da nije bilo drugog izbora, jer bismo bez ugovora bili potpuno priključeni Italiji, i u izboru između dva zla izabrano je manje.

Nakon povratka izaslanstva iz Rima, Zagreb je potpuno ohladio prema Paveliću. Dok su rimske gomile ludovale od veselja na jeftinom priključenju Dalmacije Italiji, Zagrebčani su po svim ulicama, trgovima i gostionicama psovali Talijane, a da pri tome nisu štedjeli ni najnovije oslobodítelje Hrvatske.

'Rimski ugovori' su konačno propali godine 1943. povlačenjem Italije iz rata. Dokinuo ih je Badoglio, kao i Pavelić. Međutim i sama činjenica, da su 'Rimski ugovori' nosili hrvatski potpis, za nas je povijesna sramota."

U rujnu ove godine navršava se 50-obljetnica proglašenja ništetnim "Rimskih ugovora", pa iskorišćujem pisanje dr. Dujmovića, da se ukratko osvrnem na zbir povijesnih događaja iz onih vremena.

U prvom redu pokušat ću pobiti neke Dujmovićeve tvrdnje.

1) Nije točno da je "Rimskim ugovorima" izvršena PREDAJA DALMAČIJE. "Rimski ugovori" su plod teških i mučnih pregovora između dviju suverenih država: Kraljevine i Carevine Italije i Nezavisne Države Hrvatske. Kako su ti

pregovori vođeni i kako su se pojedine strane ugovornice pri tome držale, danas nije nikakva tajna. Da nije bilo upornosti i borbenosti s hrvatske strane, NDH bi bila mnogo gore prošla nego li je to označeno u postignutom sporazumu. Bili smo sami, bez vojske i oružja, suočeni s jednom velesilom, kojoj je druga dala slobodne ruke da s nama razgovara po svojoj miloj voljici. Italija je tražila čitavu Dalmaciju, a dobila je samo jedan dio, manji dio. Nečasno je, stoga, papagajski ponavljati da je "predana" Dalmacija, što bi značilo čitava Dalmacija, a ne tek jedna njezina čest. Nije sramota za hrvatski narod što "Rimski ugovori" nose hrvatski potpis, nego je sramota što mnogi naši povjesničari, novinari i publicisti ne poznaju zemljopis Dalmacije.

Prema "Rimskim ugovorima", NDH je zadržala cijelu podvelebitsku Dalmaciju, tako da je čitava jadranska obala od Bakarca do ušća Zrmanje u Novigradsko more ostala u sastavu hrvatske države. Dalje od te točke, preko Obrovca, Knina, Sinja, Imotskog, Omiša, Metkovića i Dubrovnika, do crnogorske granica, sve je to bilo u hrvatskim rukama i pod hrvatskom vlašću. Pri tome se, usto, zaboravlja da su granice NDH sezale do Drine i Zemuna, uključujući cijelo područje Bosne i Hercegovine i čitavoga Srijema.

2) Dr. Dujmović tvrdi da su "rimske gomile ludovale od veselja" prilikom potpisa "Rimskih ugovora" u Rimu 18. svibnja 1941. Fantazija!

Galeazzo Ciano, ondašnji talijanski ministar vanjskih poslova, u svom "Dnevniku", pod nadnevkom 18. svibnja 1941., bilježi:

"Na ulicama tek nešto malo i hladna svijeta. Samo su pojedinci shvatili važnost ovoga događaja."

I još jedna zanimljivost iz te iste bilješke: Ciano, toga istoga dana, počinje sumnjati u dugotrajnost potpisanog sporazuma:

"Sad ćemo vidjeti da li će ovo što smo sagradili biti definitivno. Vjerojatno se to meni pričinja, ali me obuhvaća

osjećaj vremenitosti. I to je ono zbog čega je javnost indiferentna."

Kako vidimo, nikakvog ludila rimskih gomila, nikakvog veselja na rimskim ulicama, javnost je, Ciano dixit, bila - indiferentna! Kako je bilo u Zagrebu, ne znam, jer sam se u to vrijeme nalazio u Makarskom primorju, gdje nije bilo nikakvih javnih prosvjeda. Svakako je značajno da je dr. Ante Pavelić samo tri dana iza toga održao na Markovom trgu svoj prvi javni govor, koji je bio često prekidan oduševljenim poklicima odobravanja i simpatije. Ništa se nije izmijenilo, nitko nije podnio otkaz na službi u državnoj upravi, pa ni dr. Franjo Dujmović, ravnatelij ustaških dnevnih novina "Nova Hrvatska"!

Ciano kaže da su samo pojedinci uočili važnost "Rimskih ugovora". Doista je tako i bilo, jer je u političkim krugovima, pa i u samome senatu, bilo prigovora, da se sporazumom s Hrvatima nije postiglo ono za čim je talijanski narod težio, tj. priključenje čitave Dalmacije Italiji. U senatu su se čuli glasovi da su potpisani ugovori protustavni, jer nisu prethodno podneseni senatu na odobrenje. Zamjeralo se je također, da su Italiji priključeni krajevi ostali odsječeni od zaleđa, tako da su svi putevi, kolni i željeznički, ostali u rukama Hrvata, što će ometati dovoz sirovina iz Hrvatske.

3) Dr. Dujmović veli da je Pietro Badoglio, maršal Italije i predsjednik vlade u vrijeme kapitulacije Italije, dokinuo "Rimske ugovore" i, eto kao usput, dodaje: "kao i Pavelić".

Iskreno priznajem, da sve do pojave Dujmovićeve knjige "Hrvatska na putu k oslobođenju", što sada u svom razgovoru ponavlja, nisam znao da je Italija, putem svoga predsjednika Badoglia, poništila "Rimske ugovore". Imam pri ruci Badogliove uspomene "Memorias de Pietro Badoglio, mariscal de Italia y ex jefe de gobierno", ali u njima ne nalazim ni riječi o tome. Budući da to Dujmović dvaput spominje u vremenskom razmaku od 17 godina, pretpostavljam, da raspolaže s vjerodostojnim dokumentima, na kojima zasniva svoju tvrdnju, pa bi bilo korisno da ih objavi. Zna se, naprotiv, posve sigurno, da se "Rimskih ugovora" Mussolinijeva Republika nije htjela odreći.

Rekoh da Dujmović, kao nekako usput, nadodaje da je i Pavelić poništio "Rimske ugovore".

Ovo ništa ne začuđuje. Pavelićevi "Rimski ugovori" su na vrh jezika mnogih naših "uvaženih" povjesničara, novinara i publicista, ali "Pavelićev proglas od 9. rujna 1943., rekao bi Jere Jareb, bile su prazne riječi, iza kojih nisu stajala djela". I dok se je tako omalovažavalo i "zaboravljalo" isprave o poništenju "Rimskih ugovora" sa strane hrvatskog državnog vodstva, u proglasu partizanskog ZAVNOHA (s "državnim" rangom današnjih "krajina"), od 20. rujna 1943., "otkrili" su neki naši publicisti "državopravni akt" o otkazivanju hrvatsko-talijanskih ugovora (v. B. Pešelj: "Suvremena Hrvatska u jugoslavenskoj federaciji; njeno ustavno stanje i socijalno gospodarski položaj", u "Journal of Croatian Studies, II., 1961.", uredili: Jere Jareb i Karlo Mirth).

Gledajući s objektivnog povijesnog stanovišta, "Rimski ugovori" razriješeni su s hrvatske strane slijedećim aktima:

1) Državopravnom izjavom o razrješenju Rimskih ugovora od 10. rujna 1943.;

2) Zaključkom hrvatske državne vlade od 20. rujna 1943.

Ovim ispravama možemo dodati "Dnevnu zapovijed vrhovnog zapovjednika hrvatskih oružanih snaga" od 9. rujna 1943. i poziv hrvatskim vojnicima njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj, Glaise von Horstenau-a. Sve te četiri isprave objavljujemo ovdje u cijelosti.

★ ★ ★

DRŽAVOPRAVNA IZJAVA O RAZRJEŠENJU RIMSKIH UGOVORA

Dne 18. svibnja 1941. sklopljeni su između hrvatske vlade i talijanske vlade Rimski ugovori i to: ugovor o određivanju granica između Nezavisne Države Hrvatske i Kraljevine Italije, ugovor o jamstvu i suradnji između Nezavisne Države Hrvatske i Kraljevine Italije, sporazum o pitanjima vojničkog značaja, koja se odnose na jadransko-primorsko područje, te izmjena pisama glede upravnog uređenja obćine Split i otoka Korčule.

Ni jedne obveze iz ovih Rimskih ugovora nije talijanska vlada sa svoje strane izvršila, napose ne u pitanju granica, jamstva za političku nezavisnost i teritorialnu cjelovitost te upravnog uređenja obćine Split i otoka Korčule, pa uslied toga ovi ugovori nisu nikada ni stupili u život. Naprotiv svi oni probitci Nezavisne Države Hrvatske, koji su gornjim ugovorima imali biti zaštićeni, bili su sa strane Kraljevine Italije trajno povređivani.

Ovi su ugovori bili sklopljeni uz izričitu napomenu o članstvu ugovarajućih stranaka u novom europskom poredku.

Nakon što je Kraljevina Italija bez znanja i pristanka svojih saveznika utanačila primirje sa neprijateljskom ratujućom strankom, i time se izdvojila od dosadanjih saveznika, nema nikakove stvarne ni pravne mogućnosti, da bi i unapried sa strane Kraljevine Italije ti ugovori bili u život privedeni.

S tih razloga kao podpisnik tih ugovora izjavljujem, da oni nemaju nikakove obvezatnosti ni za Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Dano u Zagrebu, dne 10. rujna 1943.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske
ANTE PAVELIĆ

ZAKLJUČAK HRVATSKE DRŽAVNE VLADE

Dne 3. rujna 1943. kraljevska vlada maršala Badoglia prešla je na stranu neprijatelja i time jednostrano poništila sve postojeće ugovore s dotadanjim saveznicima, pa tako i ugovore s Nezavisnom Državom Hrvatskom. Na temelju toga Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske dne 9.rujna 1943. proglasio je pripojenje Nezavisnoj Državi Hrvatskoj onih hrvatskih zemalja na Jadranu, koje su bile odciepljene od Hrvatske, a državopravnom izjavom od 10. rujna 1943. ustanovio, da su činima talijanske kraljevske vlade poništeni i za hrvatsku državu neobvezatni postali Rimski ugovori od 18. svibnja

1941., kojima je bila postavljena granica između Italije i Hrvatske u pogledu na hrvatske zemlje, bez razlike, da li su prije pripadale bivšoj Jugoslaviji ili Italiji. Hrvatska državna vlada sliedom toga zaključuje, da se donese zakonska odredba o protegnuću državne uprave na pripojene krajeve. Tom zakonskom odredbom, a na temelju zakona o unutarnjoj upravi, uključit će se jedni dielovi pripojenih krajeva već postojećim županama, kao područje Splita i Kotora, a za druge dielove osnovat će se nove velike župe, kao za područje Ravnih kotara sa Zadrom, te za područje Rieke i hrvatskog diela Istre.

DNEVNA ZAPOVIJED VRHOVNOG ZAPOVJEDNIKA HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA

Dana 9. rujna izdana je sliedeća Dnevna zapovied Vrhovnog zapovjednika hrvatskih oružanih snaga:

Hrvatski vojnici! Domobrani i Ustaše! Zrakoplovci i mornari! Postupak Italije riešio je Hrvatsku sviju njoj svojevremeno nametnutih obaveza, koje su razvitak Nezavisne Države Hrvatske, posebno pak hrvatske oružane sile, sprječavali. Uslied tog postupka Nezavisna Država Hrvatska ima pravo i dužnost, da zaposjedne i da brani one hrvatske krajeve, koji su njoj bili oduzeti.

Hrvatski vojnici! Hrvatska oružana sila imade pod vodstvom svojih zapovjednika čast i dužnost, da oduzete hrvatske zemlje oslobodi i da slavnu hrvatsku zastavu razvije na Jadranu. Kod toga bit će Vam na pomoći slavom ovjenčana njemačka vojska.

Hrvatski vojnici! U ovom poviestnom času, ja sam siguran, da ćete Vi izpuniti Vašu vojničku i hrvatsku dužnost. Time će se izpuniti Vaše želje i najvruće želje našega naroda i sve ono, što je nama nasilno oteto za čim su Vaša srdca krvarila, bit će povraćeno.

Hrvatski vojnici i hrvatski mornari! Tako dugo priželjkivani i pod težkim patnjama očekivani čas je došao!

Hrvatskoj bit će vraćeno njeno more. Vi ćete ga osloboditi i braniti.

Živjela hrvatska vojska!

Živjela ciela Nezavisna Država Hrvatska!

Poglavnik
ANTE PAVELIĆ

POZIV GLAISE VON HORSTENAUA HRVATSKIM VOJNICIMA

Sinovi hrvatske domovine! Vojnici i drugovi!

Kucnuo je veliki čas Vaše narodne sudbine. S najdubljom boli Vi i Vaša braća gledali ste, kako se u prvim danima Vaše državne samostalnosti nalazi odciepljeno od Vas more, Vaše more, životni elemenat Vaših otaca i praotaca.

Njemačka vojska poziva Vas u ovom času, da sliedite glas Vaše Domovine, pa da zajedno s njom stupite u borbu da se vije Vaša zastava, zastava Hrvatske, ne samo u Senju i Dubrovniku, nego također u Zadru, Šibeniku, Rieki, Splitu i Kotoru i drugim mjestima, te da tako oslobodite Vašu braću od težkopodnošljivog robstva.

Hrvatski drugovi! Vi stupate ponosno rame uz rame s nama i ja sam siguran, da se ne će naći niti jedan pravi sin Vaše zemlje, pa bio kojeg mišljenja i vjerovanja, da bi Vas spriečio na tom ponosnom, čisto nacionalnom putu.

Tko nije bio do sada s nama i stajao je po strani, te želi k nama doći, dobro nam došao u svaki čas. Tko bi htio nas da spriečí, taj će biti proklet za sva vremena, da je htio da počini najsramotniju izdaju na Vašoj domovini.

Sinovi hrvatske Domovine! Vojnici i drugovi!

Dukoko sam potresen u ovom času, kada Vam govorim kao predstavnik njemačke vojske, čija slava bila je upravo onda najveća, kada se je trebalo najteže boriti.

Govorim Vam kao onaj, koji se kao sin obližnjih Alpa već 40 godina osjeća najuže vezan uz Vašu divnu Domovinu.

SINOVI HRVATSKE, NAPRIED NA VAŠE MORE, NA VAŠE DIVNE OBALE!

★ ★ ★

Na 10. rujna poništena je također i odluka o upostavi kraljevine i designaciji kralja iz kuće Savoja.

Odmah nakon verbalnog poništenja ugovora prešlo se je na uspostavljanje hrvatske uprave na dotada okupiranom području.

Odredbom Poglavnika od 10. rujna 1943. osnovano je ministarstvo za oslobođene krajeve i građanske uprave. Isto tako osnovana je nova Velika župa sa sjedištem u Zadru, dok su sjedišta velikih župa u Kninu i Omišu premještena u Šibenik, odnosno Split, itd.

Negdje brže (Split), negdje sporije (Zadar), upravna i vojnička vlast Nezavisne Države Hrvatske uspostavljena je na čitavoj jadranskoj obali, osim na Sušaku i u Istri, jer su ondje Nijemci stvorili zasebnu upravnu jedinicu i vlast zadržali u svojim rukama. Mi smo ipak, kako na Sušaku, tako i u Rijeci i u Trstu, imali svoje vojničke posade: na Sušaku ustašku bojnu i mornaricu, a u Rijeci i Trstu jedinice hrvatske ratne mornarice. Usto je hrvatski bio službeni jezik (s korijenskim pravopisom!) u upravi i školstvu na "Upravnom području Sušak Krk", kako su Nijemci dali ime hrvatskom dijelu svoga "Jadranskog primorja".

"Rimski ugovori" su na taj način postali samo jedan odsječak hrvatske povijesti.

U vezi s njima, završit ću s jednom uspomenom iz studentskih dana u Italiji.

Naš narod kaže: Nije svako zlo za zlo. Moja uspomena to potvrđuje.

Kad sam se jednog prijepodneva upisao na sveučilište u Firenci, reče mi podvornik, koji je donio s potpisa sveučilišnu "tesseru", da me tajnik fakulteta želi vidjeti. Kad sam ušao,

tajnik se digao od stola i izišao mi usuret. Iza pozdrava, ljubezno me je pozvao da sjednem na kožnati fotelj kraj njegova stola. U prvi čas nisam mogao dokučiti toliku uslužnost. A onda je on počeo, po prilici, ovako pripovijedati: Vi ste Hrvat i ja poznam Vaše rodno mjesto Novegradi. Poslan sam u Dalmaciju g. 1941. kao srednjoškolski profesor. Vi Hrvati se na nas ljutite, ali ja bih rekao, da možete biti zadovoljni, jer i ja, kao i svi drugi talijanski intelektualci koji su bili onamo poslani, došli smo do zaključka da mi nemamo što tražiti u onim krajevima. Nije moguće doći u školu a da te u njoj nitko ni riječi ne razumije, i sve što nastavnik ondje osjeti jest mržnja školskog osoblja i prezir đaka. Dalmacija je vaša i samo vaša!

★ ★ ★

DODATAK

HRVATSKOM NARODU

Odluka o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatskoj

Narod Istre, Hrv. Primorja, Dalmacije i svih Jadranskih otoka u zajednici s junačkom Narodno-oslobodilačkom Vojskom Hrvatske oslobodio je svoje krajeve ispod jarma talijanskih tlačitelja. Vlast u tim krajevima prešla je u ruke Narodno-oslobodilačkih Odbora - jedinih organa demokratske narodne vlasti, koju naš narod priznaje.

Na osnovu tih činjenica, kao i na osnovu načela o samoodređenju naroda, što su ga proklamirali naši veliki saveznici Sovjetski Savez, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske donijelo je slijedeće zaključke:

1. Proglašuju se ništetnim svi ugovori, paktovi i konvencije, koje su razne velikosrpske vlade sklopile s Italijom, s kojima su hrvatski krajevi Istra, Rijeka, Zadar, Lošinj, Cres, Lastovo i ostali Kvarnerski otoci predani Italiji.

2. Proglašuju se ništetnim svi ugovori, paktovi i konvencije, sklopljene između izdajnika hrvatskog naroda Pavelića i talijanske vlade, kojima su dijelovi Gorskog Kotara, Hrvatskog Primorja, Dalmacije i Dalmatinski otoci predani Italiji.

3. Svi spomenuti hrvatski krajevi, t.j. Istra, Rijeka, Zadar, anektirani dijelovi Hrvatskog Primorja, Gorskog Kotara, Dalmacije i svi Jadranski otoci (uključivši ovamo i Lastovo, Cres, Lošinj i druge), priključuju se matici zemlji - Hrvatskoj, a preko nje novoj demokratskoj, bratskoj zajednici naroda Jugoslavije, za koju se naši narodi bore.

4. Talijanskoj nacionalnoj manjini, koja obitava u ovim krajevima, zajamčuje se autonomija.

5. O gornjoj odluci obavještavaju se vlade savezničkih zemalja: Saveza Socijalističkih Sovjetskih Republika, Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država, kao i čitava svjetska javnost.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

20. rujna 1943.

Zemaljsko Antifašističko Vijeće
Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Trpimir Macan "Povijest hrvatskog naroda", Zagreb, 1971., str. 223.

Stanislav Pejković Šodan

Majčinstvo i maćuhinstvo kod Hrvata

Toga dana 1983. godine dodijeljene su "Večernjakove nagrade" za najbolje priče, dobitnik "Goranova proljeća" predstavljao je svoju prvu pjesničku zbirku, mladi Albanci trpani su u srpske zatvore, Marko Veselica probijao se na sam vrh na top-listi Amnesty Internationala, a meni je pokucalo na vrata u ranim jutarnjim satima. Došlo je po me i odvelo me u ulicu gospodina Ignjata Đorđića.

Nekoliko dana prije toga izišao je najnoviji broj hrvatske književne revije "Marulić", gdje sam objavio tekst "Pismo čovjeku", potpisavši se pseudonimom.

- Dakle, Stanislav Šodan, druže Pejkoviću!

- Tko! Je li ja? Meni govorite?

- Stevo! - pozove kolegu uljuđeni udbaš.

- Ovaj, da. To sam ja, priznadoh i u zadnji čas zaustavim Stevinu šapu iznad svoje glave.

- Budi fin i neće biti problema. Zar misliš da sve ne znamo? Jesi li za rakiju ili konjak?

- Može rakija ako je loza, dometnuh.

- On bi birao, zamahnu Stevo.

- Pusti, Stevo! Ostavi nas same. Dakle, Šodane, što ti hoćeš?

- Ja!? Ništa, Kako to mislite?

- Ti si pametan čovjek. I tko te tjera da ovako pišeš? Kakvom čovjeku pišeš?

- To sam ja onako pisao općenito kao da pišem svakom čovjeku, homo sapiensu...

- Začepi! Ovo je pismo nekom ustaši. Bruni Bušiću i slično. Ne pravi se glup kad nisi!

- Nemojte tako. To nije istina... Pa Bruno Bušić je mrtav.

- Šuti dok nisam izgubio živce i pozvao Stevu! Stanislave Pejkoviću, ja sam završio pravni fakultet i došao sam u policiju za isljednika, i reći ću ti iskreno, oko mene ima puno primitivaca i ne dao ti Bog da njima dopadneš šaka. Mi pratimo tvoje pisanje i tvoj razvoj. Ja sam ti dao šansu, ali ti si uprskao. Sa ona tvoja dva posljednja teksta bio sam zadovoljan, ono o ženama i ljubavi, ali ti opet po starome pa pismo Stipi Bilandžiću i drugim ustašama. Gledaj ove knjige u mom ormaru. "Anatomija ljudske destruktivnosti" od Ericha Fromma, gledaj ovaj metar Krležinih knjiga, evo, imam ja i Tagorea...

- Vidim da ste pametan čovjek, pa kako onda niste shvatili kako ja pišem? Drago mi je što ste mi pokazali Krležu, pa ja sam krležijanac, "ničeovac", rugalac, sa svime se rugam, ništa mi nije sveto! Kako me onda možete hapsiti zbog nacionalizma?

- Slušaj, Šodane, danas imam puno posla i svi ste vi nacionalisti krležijanci kad vas hapsimo. Ali upozoravam te, ako drugi put ovamo dođeš s tobom će razgovarati Stevo. Pogledaj "Večernjak"! Zašto ovako ne pišeš? Najnormalnije priče iz naše svagdašnjice. Hajde sad, i bolje je za te da se više ne sretnemo. Ja čekam slijedeći broj "Marulića".

Izišao sam na ulicu. Nisam znao kud bih krenuo. U meni kao da se sve srušilo. Na mene naleti poznanik. Našali se:

- Što je? Zar i ti radiš za udbu?

- Što!? Tko!? Ja?

- Hajde, šalim se. Što se odmah uzbuđuješ?

Došao sam kući i zamislio se. Gutao sam pljuvačku. Kad sam se pribrao, krenuo sam na posao. Sve knjige i spise pobacao sam na gomilu i počeo selekciju. Sve što sam smatrao hrvatskim i sumnjivim, palio sam i bacao u zahodsku školjku. Škarama sam izrezivao sumnjive misli, aforizme i pjesme, i prepuštao ih šumu vode. Ipak, sakupio sam toliko hrabrosti da neke tekstove umotam u celofan i zatvorim ih u staklenku te ih zakopam u zemlju u vlastitom vrtu. Najviše mi

je žao što sam spalio čitanku iz NDH "Plodovi srca i uma", dvije knjige Vatroslava Murvara "Na izvorima neistine" i "Ognjište" Mile Budaka. Sklonio sam sliku Ante Starčevića i zamijenio je slikom Josipa Juraja Strossmayera. Na zidne police obrambeno sam isturio knjige Miroslava Krleže, Jure Kaštelana, Vladimira Nazora i Meše Selimovića. Na sajmištu u Jakuševcu kupio sam omanji kipić s likom Edvarda Kardelja i postavio ga na televizor.

Kad sam stan pripravio za udbaški doček, otišao sam na ispovijed. Ispovijedio sam sve što mi se dogodilo toga dana i priznao sve grijehe koje sam zbog straha počinio. Unatoč tome Stevina šapa stalno je bila nad mojom glavom. Od toga dana tko god je pozvonio na moja vrata, ja sam ga smatrao Stevom.

★ ★ ★

Ovu sličicu iz svojega spomenara ispričao sam kao uvod onome o čemu dalje kanim govoriti.

Ja sam hrvatski nacionalist. Ne smatram to nikakvom slabošću u odnosu na liberalno-kozmopolitsko gledanje na svijet. Priznajem da sam ovaj svoj nacionalistički stav ponio sa sobom iz dječje kolijevke. Naime, mi Hrvati rođeni u Dalmatinskoj zagori i Hercegovini, nepravedno podijeljeni Požarevačkim mirom, imamo takav odgoj od strane naših predaka da se on u našim glavama promijeniti ne može. Nije to dresura niti obična poslušnost; jača je od toga. Tamo gdje vučica štiti svoju djecu, obitelj je svetinja. Zaista, ne poštujemo mi samo papinu naredbu kad smo vjerni svojoj ženi, nego u nama je to. To je naše bilo i prapočelo. To je naš amen.

Za nas žena nije samo osoba suprotnoga spola, za nas je žena prvenstveno majka. Ne stroj za rađanje, nego pojam brige, vjernosti i dobrote. Majka znači ljubav. Zar je onda čudo što se Gospa ukazala upravo u našem kamenjaru?

Rekoh, žena je majka, a majka je ljubav.

Nema kod nas prve, druge, treće ili bilo koje rezervne majke na iznajmljivanje, majka može biti samo jedna.

Zar domovina nije majka?

Zaista, kažem vam, onaj koji se ženi nekoliko puta, onaj koji ostarjelog oca i majku trpa u dobrotvornu ustanovu, taj ne može ni domovinu voljeti. Ili može ako će od toga imati koristi. Najveći broj političkih emigranata i hrvatskih slobodarskih zanešenjaka bio je iz dinarskih krajeva.

Gospodo, kad vas budi Biokovo, Zavelim, Svilaja ili Vran planina, to je kao da vam mati tepa! I nema te civilizacije koja nas može toliko modernizirati da rođenu mater zaboravimo.

Nažalost, nemaju svi Hrvati ovaj majčinski sindrom u sebi. Stoga je hrvatska pomirba pitanje odnosa majčinstva i maćuhinstva kod Hrvata.

Naime, oni Hrvati koje su umjesto bure šibali razni svjetski utjecaji, prihvatili su na trenutak da Tuđemu protepaju: Mama! Ali tuđa majka uvijek je maćuha pa ma koliko blagonaklona bila.

Pazite, maćuhinstvo može biti vrhunska umjetnost, kao što i druga majka može biti dobra, ali samo je jedna prava majka. Ova podjela uzrokuje postojanje maćuhinske i majčinske umjetnosti. Navest ću nekoliko primjera vezanih na maćuhinsku i majčinsku literaturu. Zašto nama čitlučanima nije blizak Miroslav Krleža? Upitajmo se konkretno: koliko je stranica Miroslav Krleža posvetio ženi kao majci? Vrlo malo. Naprotiv, Krležina žena uglavnom je osoba sumnjiva morala. Mädchen für alles. Krležina obitelj gotovo da i ne postoji. Za naš dinarski mentalni sklop nepojmljivo je da otac i sin ljubakaju s istom ženom. Nama je to apsolutno neživotno i ne želimo niti čuti da postoji takva boleština, nu to je navodno najbolja drama kod Hrvata. Miroslav Krleža je ženu sveo na puki fizički objekt, a većina njegovih glavnih junaka je dešperatna i neurotična na nama nejasan način. Ja sam "Vučjaka" pročitao deset puta i još mi nije jasno što Horvat hoće. Malo koji Krležin junak bio je u stanju zaljubiti se u poštenu i normalnu djevojku i s njom proživjeti svoj cijeli vijek. Pače, uglavnom se radi o različitim vrstama zagoniteljstva i preljubništva. Ja nisam rasist, ali kod nas se čovjek koji ne zna tko mu je otac zove mulac.

Isti slučaj je sa ženama iz romana Ranka Marinkovića "Kiklop". Kakav je to kupleraj!? Glavni junak Melkior Tresić, poput Krležinog Horvata, ne zna što hoće. Ali vrlo dobro zna što neće, a to su crni frankovci. I germanska rasa koja prijeti sa svojim fašizmom. (Čudno kako su ljigavi "miteranizmi" i sumnjivi "anglo-saksonizmi" uvijek ljepuškasti kod naših ljevičarskih pisaca.) Zašto je Melkior Tresić neurotičan? Zašto je nesposoban zaljubiti se u normalnu djevojku? Nisu valjda sve bile frankovke? Zašto ljubaka s udatim ženturačama, a i kada ljubaka, toliko je zbunjen da odaje notu homoseksualnosti u svojoj osobi. Ja, sa svojim dinarskim podrijetlom, ovakva djela teško shvaćam.

Stoga je meni kudikamo bliže Budakovo "Ognjište". Tvrdim da je u hrvatskoj literaturi još nedostignut način na koji je Mile Budak prikazao odnos među spolovima. Upravo onaj zdravi odnos gdje se razlikuje zdravi libido od životinjstva. To je životan i zdrav roman u kojemu se sve erotske scene iz "Kiklopa" mogu sakriti pred onim Budakovim opisom kada svekar ugleda Aneru koja se kupa u potoku. Takav lik žene kao što je Anera nisu nam dali ni Krleža ni Marinković. Ali Budak ga je mogao dati jer je njegov nagon za pisanjem tjeran majčinstvom kao pojmom moralnosti. Nažalost, maćuhinski Hrvati ovaj roman ne razumiju i zovu ga seoskom sagom da bi mu se narugali.

Uistinu, odnos maćuhinstva i materinstva prava je podjela među Hrvatima, jer je hrvatsko maćuhinstvo kroz cijelu našu povijest bilo pogodbenjački raspoloženo. "Nigdar ni tak bilo da ni nekak bilo" vrhunska je misao maćuhinske literature. S gorčinom u duši odbijam ovu misao i ne priznajem je! Moj Zavelim nikad mi to ne bi dopustio. Domobran Jambrek nije moj Hrvat, Jure Francetić je, pa taman vi koji se sa mnom ne slažete pukli od bijesa i srdžbe. Ne optužujte me da ja branim ustaštvo, jer u svima nama, pa tako i u mnogim hrvatskim strankama, ima materinstva i maćuhinstva. A da vas utješim, i cijeli svijet muči ovakva dioba. Majčinstvo kao sinonim morala i ljubavi, moderni svijet je pogazio i pobijedio. Tako

svijetom umjesto mozga vlada stroj. Stroj za nas misli i radi, a mi mu služimo. Europa i Svijet imaju novog boga - *stroj* Čovjek je postao suvišan. I ovaj strašni rat koji mi proživljavamo samo je trzanje toga stroja. Srpski koljači obični su zupčanici koje svjetski nemoral podmazuje da pobiju i posljednje tragove moralnosti kod nas Hrvata, najmaterinskijeg naroda u Europi.

Pazite, ovaj rat se vodi i na slobodnom Zapadu. Tamo stroj nesmiljeno melje obitelj. Tamo se Karadžić zove AIDS. Tamo je Slobodan Milošević sto tisuća homoseksualaca samo u San Franciscu! Tamo su "srpske krajine" stotine staračkih domova po Floridi.

Gospodo, zar vam nije jasno da stroj kolje čovjeka?

Slučajno se taj stroj kod nas zove četnik ili abortus, kao što i drugi imaju svoje nazive zla. Dakle, stroj je dobio prvenstvo nad ljudskim ratiom. Majka kao izvor života je pobijeđena. Čovjek je ostao bez majke. A kako ne zna tko mu je otac, moderni homo sapiens najobičniji je mulac.

pisma čitatelja

OSTATI USPRAVAN

Štovana gospodo iz *Republike Hrvatske*.

Pred Božić dobio sam čestitku gospodina *Ive Korskog*.

U njoj je bilo nekoliko toplih prijateljskih riječi i podsjećanja na predavanje u Metkoviću, koje je, očito, ostalo u ugodnoj uspomeni ovom doajenu hrvatske političke misli. Sa svoje strane, mi koji štujemo gospodina Korskoga veoma smo mu zahvalni za nastup na tribini Matice hrvatske u Metkoviću zajedno s g. Zdenkom Lozom.

U popratnom pismu uz čestitku g. Ivo Korsky zamolio me je da pribilježim neka svoja viđenja događaja iz 1971. te iz vremena koje je slijedilo. A također da se osvrnem i na sadašnju hrvatsku zbilju. Posebno ga zanima kako se sve to odrazilo ovdje u Neretvi, na jugu Lijepe naše. Nije mi nimalo lako odlučiti se na to, jer nisam baš vičan peru, a s druge strane - to je kao da dirate svježe rane. Ali znam da barem toliko moram učiniti za gospodina Korskoga, kojemu nije bilo teško žrtvovati cijeli svoj život za probitke naše Domovine.

Svima nama starijima, a i srednjoj generaciji, posve je jasno što se događalo poslije Karađorđeva; svi imamo gorka osobna iskustva o tom, i nije potrebno ponavljati. A ne bi bilo ni moguće zbiti na tako mali prostor sva strahovanja, ponižavanja i zatiranja svega što je konotiralo s hrvatstvom. Znademo za tragične ljudske sudbine i njihove golgotske patnje poslije 1971., a sve samo zato što su se deklarirali ili djelovali kao svjesni Hrvati. Neviđeni progoni, koji su se začeli u glavama nesmiljenih paranoičnih komunističkih hajkača, sručili su se na svakoga Hrvata, a posebno na članove i djelatnike Matice hrvatske. Zapamtili smo dobro datum 11. siječnja 1972. kad nam je svima izvršena brutalna premetačina u gluho doba noći. Ja sam ga posebno zapamtio, jer mi je upravo bio rođendan. To sam, sa svojim istomišljenicima, i očekivao, pa ipak me je šokirala brutalnost naoružanih noćnih podoba i naslada kojom su sijali strah naokolo. A poslije - nastala je ona bolna praznina kad vas počinju izbjegavati prijatelji i znanci. Neki od njih su ljudi za koje biste stavili ruku u vatru. Bilo je tako teško osjećati se odbačenim i podnositi samoću, možde teže negoli robijati. Dakako, bilo je i onih koji su odmah konvertirali i prilagodili se novome sustavu, koji se bojao svega na svijetu, a ponajviše vlastitoga naroda. Zato nam nije preostalo drugo do strpljivo podnositi surovu zbilju i nadati se da će jednom sve ipak proći. I sačuvati svijest o tome kako se ne smije biti pasivan. Kako nisam iskusio zatvor, povezao sam se s istomišljenicima u Zagrebu da bismo, koliko je bilo moguće, u tajnosti

pomagali hrvatske uznike osuđene na višegodišnje robije. Prodavali smo njihove knjige, glazbene kasete i slične stvari i slali im pomoć preko obitelji u zatvor.

Sve te godine mi u Neretvi bili smo kao u čistilištu. Bio sam suđen nekoliko puta, ali nikada nisam proglašen krivim. Šikaniran sam i proganjan na druge načine: suspenzije na radnome mjestu, premještanja na ponižavajuća mjesta, posebno na udaljena, pa sam morao putovati i po 170 km dnevno. Kakve su to bile psihičke traume za me i za obitelj, ne treba ni spominjati. Posebno je bilo teško podnositi kako ljudi s kojima razgovarate žele da se čim prije izgubite iz njihove blizine. A za potiljkom ste uvijek ćutjeli dah UDBE. Ova zloglasna služba nije ni nastojala da vam potajno bude za petama, te otvoreno prati tko odlazi i dolazi u vaš dom. I po deset dana uporno su znali dežurati.

Znao sam da to ne može trajati vječno i održala me je ta nada. Popustiti nisam htio niti smio makar se distancirao od cijeloga grada. Tako se i u teškoj izolaciji mogao prepoznati neki oblik otpora i borbe za ideju. Zapravo je to tada bio i jedini mogući način da ustrajete. Sve drugo graničilo je s bezumljem. Čovjek sam, pojedinac, nemoćan je protiv paklene sile totalitarizma koji je doveo do savršenstva metodologiju vladanja pomoću straha nad dušama koje su pripravne robovati. Ja nisam bio pripravan. Na žalost neki i između nas jesu. Nije im bilo teško prevrnuti vjerom, jer su imali nešto iskustva u tome poslu. Kakvi su, takvi su - i ništa se tu ne može! Nama su opomena. Oni su usporili proces demokratske misli koja se začela baš sedamdesetih godina i uveli Hrvatsku u mračne dane njezine povijesti, koji nemaju premca. I u neretvanskoj dolini rasli su, dakle, suncokreti u onom mraku, kojima je životna svrha da se okreću za probicima. O njima se nema što reći jer su vrijedni tek prezira. Ali mene boli to što u svojim interesima vide interese Hrvatske, što sebe poistovjećuju s njom. Ta gospoda/drugovi nastavili su mirno raditi na istim mjestima i nisu ih tangirali tuđe tragedije. Ali prostor u časopisu i odviše je dragocjen da bi se o njima uopće govorilo.

Vrijeme je uporno teklo, unatoč svemu. Došle su demokratske promjene koje su primljene s ushićenjem u mojoj Domovini. Ne mogu opisati svoje zadovoljstvo zbog toga. A onda je ubrzo splasnulo sve. Zajedno s nekim ljudima promatrao sam sa strane kako se preko noći mijenja svijet: među konvertitima nazirem svoje gonitelje ili one koje su se javno kleli komunističkom sustavu. Oni su uz vlast prvi. Oni su odjednom gorljivi Hrvati. Oni su borci za hrvatsku demokraciju. Oni su alfa i omega svake hrvatske misli. Nisam mogao vjerovati svojim očima, ali, na žalost, bila je to čista istina, a ne ružan san. Što je ostalo od ideala, pitao sam se zajedno s gospodinom Vladimirom Pavlovićem, hrvatskim književnikom, koji je također sve one godine bio, kao u rezervatu, u jednoj seoskoj školi, jer mu nisu dali drugdje mjesta. I danas putuje tamo, a ja sam tek 12. listopada 1992. vraćen na svoje staro radno mjesto. Nakon punih dvadeset godina! Želim li biti iskren, moram reći da mi je bilo teže gledati nepodopštine u ove dvije godine nego sve ono suludo vrijeme prije. Za ovo

kratko vrijeme splasnula je u meni nada gledajući kako se ljudi nesmiljeno otimaju za vlast. Kako je tek književniku Vladimiru Pavloviću koji bolestan putuje svakodnevno na posao u Kulu Norinsku, a njegovi progonitelji i hajkači sudjeluju u "gradnji" demokracije! Nije prilagodljiv - u tome je tajna. Iako je ugledan pisac i predsjednik ogranka Matice hrvatske, ostao je po strani.

Tako je ovdje na jugu Lijepe naše. Ali mislim da je najvažnije *ostati uspravan*. I tako dalje živjeti za ideale hrvatske.

Metković, 29. ožujka 1993.

Ratko Krstičević

Ovo je pismo urednik na žalost primio tek nakon što je prošli broj (180) našega časopisa već bio složen. Nije izgubio ništa od svoje aktualnosti, ali urednik ipak moli pisca da mu oprosti što nije bilo odmah objavljeno, kao što je zaslužilo. *I. K.*

Osvrt na pismo gospodina Marka Sinovčića

Cijenjeno uredništvo!

U prošlom broju *Republike Hrvatske* (br. 180, lipanj 1993.) osvrnuo se je gospodin Marko Sinovčić na prvi, objavljeni dio moga rada o povijesti hrvatske i srpske pismenosti. Iako, kako kaže, ima više tvrdnji s kojima se ne bi mogao složiti, on se zbog vremena i prostora osvrće samo na ono što se odnosi na Ćirila i Metoda i na postanak glagoljice.

Da sam napisao sve o Ćirilu i Metodu[1] i o glagoljici što traži gospodin Sinovčić, trebao sam cijeli rad posvetiti samo toj temi. Vjerujem da kod čitatelja *Republike Hrvatske* ne postoji toliki interes za tu temu.

Iz osvrta gospodina Sinovčića proizlazi da ne zna da cjelokupna svjetska (i hrvatska) suvremena slavistika smatra da su Ćiril i Metod utemeljitelji 'slavenske', pa tako i hrvatske pismenosti. Primjera radi citirat ću Radoslava Katičića, Hrvata koji pripada svjetskom slavističkom vrhu: **"Počeci hrvatske pismenosti izviru iz ćirilometodskoga nasljeđa."**[2] Mislim da nije potrebno išta nadodati.

Točno je da je postojalo mnogo teorija o nastanku glagoljice. I što to znači? Jesam li možda trebao svaku od njih detaljno razraditi iako se nalaze na jezikoslovnoj margini, a mnoge i na jezikoslovnom smetlištu?[3] Osvrnut ću se na one teorije koje spominje gospodin Sinovčić. Po njemu bi "za nas" trebala biti zanimljiva "jeronimska" teorija. Odgovaram opet jednim citatom:

1.- Razgledavajući jezikoslovne studije može se ustanoviti da nije strašno ukoliko se uz ime Ćirila i Metoda ne piše uvjek "sveti".

2.- "Nešto napomena o postanku složenoga suvremenog jezičnog standarda hrvatskoga ili srpskoga". U: Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Ur. Franjo Grčević, Mladen Kuzmanović, godina II, knjiga 2, Zagreb, 1974, str. 231.

"U srednjem vijeku među glagoljašima bilo je prošireno i mišljenje da je glagoljicu izmislio sv. Jerolim..."[4] Vjerujem da nismo više u srednjem vijeku.

Nastavljajući o "teorijama" Sinovčić kaže: "Latinsko-hrvatska teorija zastupa stanovište, da je glagoljica nastala na Zapadu, i to na hrvatskom tlu te da je bila upotrebljavana prije i samog rođenja Svete Braće. Tako misle slavisti I. Ohienko, E. Georgijev, a napose M. Hocije."

Pogledajmo što o toj temi kaže Ivo Frangeš, najpoznatiji hrvatski književni historičar: **"Ne imajući slova, kao ni ostali Slaveni poganskoga razdoblja, Hrvati su se, da uzmemo sliku crnorisca Hrabra (u pretpostavci da se tako zvao monah čija je rasprava O pismenih najpotpuniji izvor za istraživanje geneze slavenskoga pisma) služili 'crtama i rezama' koje su mogle zabilježiti samo najpraktičnije podatke iz svakodnevnoga života... Pismo solunske braće Ćirila i Metoda, glagoljica, što su ga Hrvati primili zajedno sa starocrkvenoslavenskim obrednim jezikom, dobilo je u Hrvatskoj ponešto stiliziran oblik, nazvan hrvatskom glagoljicom."**[5]

Sinovčić tvrdi u svome daljnjem razglabanju da se glagoljica upotrebljavala gotovo samo u Istri, Primorju i Lici, te na osnovi te tvrdnje donosi i neke zaključke. Ono što sam o tome već rekao u članku potvrdit ću citirajući Dalibora Brozovića, također jednog od najznačajnijih svjetskih slavista: **"...- u prvome razdoblju, i osobito u prvoj njegovoj fazi, područje glagoljskog pismenog jezika nije bilo ograničeno na širi ili uži kvarnerski krug (da tako nazovem taj teren) kako je to bilo u kasnijim stoljećima. Što imamo relativno malo materijalnih potvrda za uporabu glagoljice izvan širega kvarnerskog područja (grosso modo trokut Zadar-Istra-Pokuplje), razloga su bar tri:..."**[6]

Pred kraj svoga osvrta, nakon što eksplicitno kaže da nema **"čak ni pretpostavki, da bi Sveta Braća osobno bila u našim krajevima"**, gospodin Sinovčić nadodaje da **"svakako postoji mogućnost da su bili u Hrvatskoj"** ("ali samo na prolazu..."). Sinovčić također spominje područje njihova djelovanja i točno opisuje dva različita mišljenja, no pri tome ne uzima u obzir tko je u ćirilometodovska vremena živio na jednom od tih područja (Sirmium): **"S**

3.- Mnoge su od tih teorija interesantne. No u jednom povijesnom pregledu razvitka hrvatske pismenosti nije im mjesto; čak se ne nalaze ni u većini knjiga koje opisuju takav razvitak.

4.- B. Zelić-Bučan: "Narodni naziv hrvatskoga jezika tijekom hrvatske povijesti". U: Babić, Stjepan: Tisućljetni jezik naš hrvatski, Zagreb, 1991, str. 5.

5.- "Povijest hrvatske književnosti". Nakladni zavod Matice hrvatske", Cankarjeva založba. Zagreb-Ljubljana, 1987, str. 11,12.

6.- "Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti". U: Flaker, Aleksandar; Franjić, Krunoslav: Hrvatska književnost u evropskom kontekstu. Zagreb, 1978, str. 25.

druge pak strane, područje pastoralne djelatnosti sv. Metoda kao nadbiskupa obnovljene sirmijske biskupije bila je posavska Panonija među panonskim Hrvatima koji se također sve do novog vijeka najčešće nazivaju općim slavenskim imenom "Slovene"-Slavi-Sclavi...Spekulacije s tumačenjem izraza "zemlja slovenskaja - jazik slovensk" kao da se odnose na Slovačku i slovački jezik sasvim je bez osnova. Velika Moravska (Grande Moravia - Megale Moravia) nije nikako mogla biti češka Moravska, nego grad Moravia u blizini Sirmiuma, pak se u dokumentima i zove kao biskupija sirmijska, panonska ili moravska, prema tome da li se zove prema gradu ili zemlji. ...Niti je ikada ni stvarna politička vlast niti barem kao interesna sfera Istočnog Rimskog Carstva prelazila preko Dunava, pak ni bizantski car, koji je uputio sv. braću u Moravsku-Moraviju kao misionare nije ih mogao poslati izvan područja svoje barem nominalne vlasti."[7]

Primjerice, u "Hrvatskoj književnosti do narodnog preporoda" Novaka Kombola (Školska knjiga, Zagreb, 1992) pod podnaslovom "Ćiril i Metodije i njihovi učenici" možemo naći drugačiji stav glede Moravske i sv. braće. Kombol smatra da je područje njihova rada bila Moravska na teritoriji Češke i Slovačke. Vrstan hrvatski književni historičar kaže među ostalim da je hrvatska pismenost preuzeta iz susjednih slavenskih zemalja, pa tako i glagoljica, koju je, kaže, izumio Konstantin (Ćiril).

Jesu li Ćiril i Metod bili u Hrvatskoj i pri tome kao prvi upoznali dio hrvatske publike sa svojim pismom? Previše toga upućuje na tu mogućnost!. Na opširnoj znanstvenoj raspravi ostaje da se to dokaže ili pobije. No kao što sam već rekao, tek su učenici svete braće udarili temelje hrvatskoj pismenosti, pa Ćirilova i Metodova kratkotrajna nazočnost (ili samo jednog od njih) u Hrvatskoj ne mijenja ništa u glavnim, sustavnim spoznajama o razvitku hrvatske pismenosti. Sviđa se nama ili ne, tek četrdesetak godina nakon Metodijeve smrti (usp. Kombol, str. 9.) javljaju se prve vijesti o pismenosti u Hrvata.

Možda će se jednoga dana revidirati saznanja o postanku hrvatske pismenosti, no onda samo na temelju novih znanstvenih podataka i zaključaka. Ne mogu se na osnovi nekoliko pretpostavki zanijekati stožerne spoznaje slavističke znanosti. Zaključiti da je hrvatska pismenost započela prije svete braće i da je glagoljica već prije njih postojala u Hrvata, nije nimalo jednostavno, kao što se to čini.

Ne znači da zbog toga što je suvremena (vodeća) slavistika glede Ćirila i Metoda i glagoljice jednoga mišljenja (osim u nekim nijansama, ako ih tako smijem nazvati zbog njihove - možda samo prividne - opće važnosti), da su ta mišljenja nepromjenjiva. Promjenjiva su, ali jedino ako se donesu novi znanstveni argumenti vjerodostojniji od ovih današnjih. Istinit je nagovještaj gospodina Sinovčića da u povijesti hrvatske pismenosti nije sve razjašnjeno. Zbog toga je treba i dalje istraživati i proučavati.

Mannheim, 27.07.1993

Mario Grčević

7.- B. Zelić-Bučan, str. 9.

Nekoliko riječi kao odgovor Mariju Grčeviću

Gospodine uredniče!

Zahvalan sam Vam što ste mi poslali na uvid rukopis odgovora Marija Grčevića na moje pismo objavljeno u RH, br. 180., lipanj 1993., str. 158.-160., s prijedlogom da se na nj osvrnem.

Bit ću kratak. Prvo stoga, što moj sugovornik ničim ne pobija moja razlaganja; po koji navod ovoga ili onoga našeg javnog radnika smatra dovoljnim za okončanje pitanja koje je vrlo zamršeno i o kome, sve do danas, nije rečena zadnja riječ.

S druge strane, ne smatram da je ikakav ozbiljan razgovor moguć, kad Grčević postavlja stvar ovako:

"Iz osvrta gospodina Sinovčića proizlazi da ne zna (podcrtao *ms*) da cjelokupna svjetska (i hrvatska) suvremena slavistika smatra da su Ćiril i Metod utemeljitelji 'slavenske', pa tako i hrvatske pismenosti."

Nalazimo se, dakle, i opet kod jedne kategoričke tvrdnje, kao što je bila i ona na koju sam se osvrnuo u prošlom pismu. tj. Roma locuta, causa finita, a tu onda nema rasprave, nego podvij glavu i - zaveži! Jer, pokušaš li nešto reći, tvoje riječi, izraz i slovo mogle bi završiti na "jezikoslovnoj margini", a možda i na "jezikoslovnom smetlištu".

Ipak ću nešto reći, zapravo upozoriti sugovornika, ukoliko mu to slučajno ne bi bilo poznato, na tzv. IZENBEKOVE DAŠČICE. One potječu iz 9. stoljeća a obrađuju povijest Slavena od 650 godine prije Krista do 9. stoljeća poslije Krista. Ne zna se točno kada su i gdje nastale, ali pismo i jezik svjedoče da su bile urezane davno prije sv. Braće, što znači da je slavenska pismenost postojala i prije njih. "Izenbekove daščice" su isprava novijeg vremena. Bile su vlasništvo ukrajinskog pukovnika u izbjeglištvu A. Izenbeka. Nakon njegove smrti pronašao ih je, preveo na ukrajinski i objavio u San Franciscu ukrajinski povjesničar Juraj Miroljubov (1892.-1970.). Pridodamo li ovome i svjedočanstvo salzburškog biskupa Virgilija iz 8. stoljeća koji kaže da su još u njegovo vrijeme, kada je bio biskup u Istri, Slaveni u Istri imali svoje pismo, onda su to dokazi koji se ne smiju obeshrabljivati, a još manje stavljati ih na "margine" ili čak bacati na "smetlište".

Vi i ja, gospodine uredniče, nedavno smo razgovarali o mogućnosti objavljivanja moje radnje-predavanja koje sam održao 14. prosinca 1985. u Hrvatsko-argentinskom kulturnom klubu povodom 1100 obljetnice smrti sv. Metoda. Ako mi uspije prirediti taj materijal za tisak, bit će to jedan prilog više hrvatskoj bibliografiji o postanku glagoljice i počecima hrvatske pismenosti.

Haran na uvrštenju, bilježim se s osobitim poštovanjem

Buenos Aires, 19. kolovoza 1993.

Marko Sinovčić

politički pregled

REPUBLIKANSKI RAZGOVORI

U prošlom broju našega časopisa donijeli smo izvješće o prvom redovitom Saboru Hrvatske republikanske zajednice održanom u Zagrebu 12. lipnja 1993., te smo između ostaloga napisali: "Budući da je ovaj broj ***Republike Hrvatske*** *(br. 180) već bio dovršen kad je stiglo ovo izvješće, ne možemo donijeti u cijelosti održane referate, koje ćemo objaviti u slijedećem broju."*

U nastavku donosimo referate onim redom kako su se održavali.

1. Suglasnost između načela i djelovanja

Piše **dr. Ivo Korsky**

Sestre i braćo, članice i članovi Hrvatske republikanske zajednice okupljeni na redovitoj skupštini u Zagrebu, glavnom gradu Republike Hrvatske i duhovnom i političkom središtu svih hrvatskih zemalja!

U svom referatu održanom na osnivačkoj skupštini naše stranke u Zagrebu 15. lipnja 1991., prof Kazimir Katalinić, tajnik Hrvatske republikanske stranke, a zatim izabran predsjednikom Hrvatske republikanske zajednice, dao je slijedeće jasno opravdanje za stvaranje tada nove političke stranke u Hrvatskoj:

"Naša linija treba biti uvijek jasna i čista. Svatko treba znati i osjetiti da republikanci stoje sto posto iza onoga što propovijedaju. Čiste i jasne nacionalističke stavove nismo nikada i ni u kojoj zgodi iznevjerili i nikada ih nećemo napustiti. Ono što danas govorimo i zastupamo, to smo bili u prošlosti: uvijek i samo borci za istinitu, za integralnu slobodu, borci za samostalnu hrvatsku državu izvan bilo kakvih okvira, borci za

demokraciju i politički pluralizam, pobornici socijalne pravde, tj. uređenja u kojemu neće nitko nikoga iskorištavati." (*Republika Hrvatska* br. 174 [Rujan 1991], str. 43.)

Danas, dvije godine nakon ovih Katalinićevih riječi, trebamo izvršiti pregled svoga rada da bismo vidjeli kako stojimo na političkom polju a kako napredujemo u ustrojavanju naših stranačkih redova. Ovom pregledu trebamo pristupiti najozbiljnije, iskreno i razborito, jer kao što je to formulirao prije 40 godina utemeljitelj i idejni začetnik hrvatskog republikanstva prof. Ivan Oršanić:

"...naši bi ljudi trebali definitivno i za uvijek shvatiti, da je politika u svojoj bitnosti nauka o sudbini naroda, kao i primjena te nauke, pa prema tome predstavlja najsuperiornije, najteže i najodgovornije zanimanje. (...) Ta se pak nauka formira i formulira kao živa snaga u političkim skupinama, javnim ili tajnim, velikim ili malenim, pod ovim ili onim nazivom, te izvan njih nema političkog rađanja, stvaranja i razvijanja politike ni u jednom narodu." (*Republika Hrvatska* br. 8/9 [kolovoz 1953.] str. 36.)

U skladu s ovim smjernicama moramo u prvom redu razmotriti da li smo se politički razvijali i izgrađivali, da li smo stvarno a ne samo formalno postali republikancima, da li smo se trudili da bismo ušli u bitnost hrvatskih problema i potreba, i da li smo se u svom konkretnom političkom djelovanju držali teoretskih spoznaja i ideja koje zastupa naša stranka.

Moramo ustanoviti da li je za nas *Program Hrvatske republikanske zajednice*, usvojen na osnivačkoj skupštini 15. lipnja 1991., doista bio izvorište i okvir našega djelovanja ili samo lijepa izjava koja se poštuje, ali se ne proučava i ne produbljuje, a još manje da bi se programatske zasade zastupale u dnevnoj politici.

Ovu raščlambu trebamo danas zajednički obaviti. Ističem zajednički, jer u našoj stranci nema rođenih ili doživotno posvećenih vođa, nego samo marljivih i manje marljivih članova, djelatnika i simpatizera, više ili manje izgrađenih republikanaca.

Naša stranačka hijerarhija mora biti odraz izgrađenosti, radišnosti i požrtvovnosti onih koje smo izabrali na određene dužnosti da bi organizirali naše djelovanje, izgrađivali nove članove, stvarali nove temeljne skupine i priredili nas za javne nastupe kad Republika bira one koji će voditi naš narod na državnom, županijskom i općinskom polju, ali isto tako i na svim područjima javne djelatnosti na kojima treba dolaziti do izražaja ideja cjeline, obrana interesa hrvatske narodne zajednice politički uokvirene strukturom Republike Hrvatske.

★ ★ ★

Ne živimo u zrakopraznom prostoru nego smo dio svijeta i zato je potrebno upoznati svijet u kojemu živimo. Samo tako moći ćemo postati korisnim sudionicima u javnom životu hrvatskog naroda. Ovoga smo bili svjesni u prošlosti, kad smo kao izbjeglice iz domovine dio svojih umnih i političkih snaga posvetili Hrvatskoj u kojoj smo bili proskribirani, ali koju smo uvijek nosili u svojim srcima i za koju smo stvarali različite organizacije. Ivan Oršanić je u razdoblju kad je u domovini bilo ugroženo i samo hrvatsko ime, u Buenos Airesu 9. siječnja 1951., osnovao Hrvatsku republikansku stranku koja je usmjeravala rad svojih članova i simpatizera ne samo prema oslobođenju nego i prema budućem slobodarskom uređenju Hrvatske. Na temelju ovog dugogodišnjeg sustavnog djelovanja naše matične organizacije, već na svom prvom javnom nastupu u domovini, na svojoj osnivačkoj skupštini, Hrvatska republikanska zajednica mogla je izglasati suvremen i potpun nacionalno-politički nacrt unutar kojega može nastupati kad se radi o hrvatskim narodnim, političkim, društvenim i gospodarskim pitanjima. U tom je Programu Hrvatska republikanska zajednica jasno odredila naše političko djelovanje u uvodu u kojemu stoji:

"Svjedoci smo da se Hrvatska nalazi u vrtlogu promjena i da ove promjene zahtijevaju s jedne strane čvrstu idejnu okosnicu i jasno formulirana načela, a s druge strane intelektualnu živost i političku hrabrost da se temeljna načela

stalno posuvremenjuju, kako bi bila korisna hrvatskom narodu kao povijesno oblikovanoj cjelini. Skladna veza između vrednota prošlosti, potreba sadašnjosti i ciljeva koje valja ostvarivati u budućnosti bit će odrednica našega stranačkog djelovanja." (Program Hrvatske republikanske zajednice [*Republika Hrvatska* br. 174, rujan 1991., str. 46].)

Dosljedni ovom našem pogledu, na današnjoj skupštini proučavat ćemo pitanja iz opće hrvatske politike, našu ulogu u njihovu rješavanju kao i naša unutrašnjestranačka organizacijska pitanja. Mi, naime, nismo politička škola nego politička stranka, dakle želimo upoznati pitanja ali i pripremiti se da djelujemo na ostvarivanju naših spoznaja.

★ ★ ★

Od samoga početka, godišnje smo davali političko izvješće našim članovima. Prvo je tu dužnost obavljao prof. Ivan Oršanić, a nakon njegove smrti zapala je mene ta dužnost. Danas će tu dužnost obaviti prof. Katalinić, kao predsjednik Hrvatske republikanske zajednice, a ja ću, kao gost, izvršiti raščlambu dvaju važnin političkih pitanja. Nemam mogućnosti izvršiti potpunu raščlambu tih pitanja, jer nam je vrijeme ograničeno, no vjerujem da će i ove dvije skice poslužiti prisutnima kao temelj u daljnjim raspravama.

Trogodišnje postojanje Republike Hrvatske, prvo nepriznate od međunarodnih čimbenika, zatim napadnute silom oružja od tada još međunarodno priznate i prihvaćene jugoslavenske komunističke vlade i njezine Jugoslavenske narodne armije, i konačno međunarodno priznate no teritorijalno okljaštrene i ograničene u svojoj suverenosti, pokazalo je da u novom poretku u svijetu, o kojemu se toliko govorilo u prvim danima zanosa nakon pada berlinskog zida, neće biti toliko pravednosti i idealizma kako se očekivalo.

Šesnaest prekida vatre tijekom srpsko-hrvatskog rata od lipnja do prosinca 1991., koje su međunarodna središta moći često nametala da bi zaustavila hrvatske protuofenzive,

pokazala su da ni Ujedinjeni narodi, ni Europska zajednica, pa ni Sjedinjene Američke Države ne namjeravaju osigurati punu slobodu svim narodima bez obzira na njihov broj i snagu, nego da im je glavni cilj osiguranje vlastitih interesa i stabilnost u svijetu koja će im omogućiti nesmetani gospodarski razvitak i osigurati međunarodnu trgovinu, pa makar se takva stabilnost plaćala kršenjem ili u najmanju ruku ozbiljnim ograničenjima slobode manjih do nedavno neslobodnih naroda. Sloboda naroda nije postala opće priznatim dobrom u međunarodnoj politici nego se je svela na formalnost za opravdanje ili propagandističko prikrivanje rješenja koja zahtijevaju ili nameću glavna središta moći. Ova se danas ne nalaze samo u većim, stabilnim državama, nego se sve više koncentriraju u međunarodnim ustanovama, čija birokracija određuje razvitak i djelovanje mnogih manjih država i svojim odlukama često nameće osobne ideološke obrasce, mržnje i predrasude kao i svoj svjetonazor koji možemo definirati kao prosviješćeni, humanizirani materijalizam u kojem dominiraju gospodarski i trgovački interesi. Privreda nije postala sredstvom za razvitak slobodnih ljudi i slobodnih narodnih zajednica, nego su se ljudi i zajednice pretvorili u kotačiće i poluge da bi novi Moloh, svjetsko gospodarstvo, što bolje funcionirao i svojim vjernicima pružio obilje materijalnih, potrošnih dobara u prilično odvratnoj parafrazi četvrte zapovijedi Božje: "Poštuj i slušaj međunarodna središta moći i velike koncentracije materijalnih snaga, da dugo živiš i dobro ti bude na ovom svijetu." O drugom svijetu i o vrednotama nematerijalne prirode smiješ samo govoriti, za razliku od boljševičkog materijalističkog vladavinskog sustava koji ni to nije dopuštao, ali ga nemoj previše ozbiljno shvatiti, jer ćemo te proglasiti reakcionarom ili fanatikom. A ako se previše pozivaš na prava i potrebe svoje narodne zajednice, potpuno ispadaš iz igre i kao "ekstremni nacionalist" ostat ćeš u političkoj karanteni dok se ne pokaješ i obratiš na jedino spasavajuću vjeru hedonizam potrošačkog društva. To vrijedi i za one koji su nekada bili istoga ideološkog opredjeljenja kao današnja međunarodna birokracija, što se očituje u držanju te birokracije prema nekim vodećim krugovima u nedavno

oslobođenim državama istočne i jugostočne Europe , koji su ozbiljno shvatili pravo svoga naroda na slobodu i nezavisnost.

Doduše ni u tome međunarodna birokracija nije dosljedna jer kako bismo mogli inače razjasniti posebno razumijevanje što ta birokracija pokazuje kad se radi o Srbima i njihovoj agresiji protiv susjeda, koja je agresija destabilizirala velike dijelove bivše Jugoslavije. Zanimljivo je kako veliki svećenici međunarodne suradnje uvijek nalaze opravdanje za odstupanja od pravila koja su sami postavili. Dovoljno je pročitati neke od njihovih raščlamba koje opravdavaju najveće nepravde pomanjkanjem interesa za određena područja ili za određene narode, kao i potrebom da se u ime stabilnosti priznaju neke veće povrede tih prava i pravila.

Iskustvo s intervencijom Europske zajednice i Ujedinjenih naroda na hrvatskom području treba nas poučiti da nikada nećemo uspjeti kod njih ako oni osjećaju da smo slabi i neodlučni. Tako zvano dobro ponašanje u međunarodnom svijetu ne vrijedi odviše mnogo.

Države se stvaraju samo u nestabilnim prilikama. U takvim se prilikama rađa novi poredak koji će vladati nekoliko desetljeća, sve dok se ne istroši ili dok nepravde ne prevrše mjeru i dođe do novih potresa. Zato je bitno da sada, dok je sve u pokretu, ne pokleknemo, da ne pristanemo na kompromise, da ne vjerujemo ni u kakva obećanja koja bi se trebala ostvariti u budućnosti kad opet zavlada mir. Moramo uprijeti svim snagama da zadržimo svoju nezavisnu državu, bez ikakvih federalnih ili konfederalnih spona s drugim narodima, jer samo tako ući ćemo kao čimbenik, subjekt, u novi svijet koji se danas rađa, a ne kao objekt. Hrvatska država, pa makar i smanjena, za budućnost našega naroda bolja je od veće Hrvatske lišene svoje nezavisnosti.

Nasuprot nastojanjima europske birokracije i tehnokracije koja bi željela oživjeti Jugoslaviju različitim obećanjima, koja će prekršiti čim ih budemo prihvatili, hrvatski aksiom mora biti nezavisna Hrvatska. Na početku zapostavljena i siromašna,

gospodarski uništena ratom i embargom, teritorijalno okljaštrena, ali potencijalno snažna ako uspije kao nezavisna država prijeći u novo razdoblje stabilnosti. Kao takva moći će svojim naporima, svojom izdržljivosti i svojom odlučnošću stvoriti ono što su u prošlosti stvorile druge manje države kao Švicarska i Danska, a u naše doba Izrael, a što je u našem najbližem susjedstvu uspjela Srbija, čiji su intelektualci u sukobu s velikim silama znali procijeniti da su čvrstoća i postojanost jamstvo da će postići svoj glavni cilj. Pa i Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti, koji je bio temelj srpske politike nakon Titove vladavine, pokazao se superiornim svim hrvatskim nadama da će nam slobodni svijet pomoći jer ćemo ih uvjeriti u pravednost naše borbe.

Srbi su naprotiv brutalno uvjerili svijet da je snaga važnija od prava i toj činjenici moramo hrabro pogledati u oči, a ne tužiti se da nam svijet čini nepravdu.

U teškoj borbi koju vodi Hrvatska od dana oslobođenja, posebno bolno poglavlje predstavlja gubitak Bosne i držanje bosansko-hercegovačkih muslimana.

Izgubili smo rat u Bosni, pa ne možemo očekivati da će svijet, kojemu je vrhovni cilj stabilnost i uživanje materijalnih dobara, a glavna taktika prihvaćanje činjenica koje ne utječu neposredno na njihove interese, išta učiniti da bi Srbe vratio na njihove polazne postave. U povijesti ne možemo naći primjera da bi pobjednik u ratu na mirovnoj konferenciji vratio sva područja koja je zauzeo silom oružja. Tako će biti i sa srpskim osvajanjima u Bosni. Sami Srbi su prije nekoliko mjeseci ponudili da bi vratili po prilici 20 posto osvojenoga područja, što je odbila vlada dr. Alije Izetbegovića koja je očekivala pomoć muslimanskih država kao i pritisak Ujedinjenih naroda na Srbe, a neki su se njezini pripadnici nadali da će Srbi nagraditi njihovo sustavno odvajanje od Hrvatske i Hrvata te da će zato sklopiti s njima mir na račun Hrvata.

Međutim, niti su se islamske države toliko založile da bi Ujedinjeni narodi doista intervenirali, niti su Srbi pristali na sporazum kad su im već bili na dohvatu ruke plodovi razdora između Muslimana (s velikim početnim slovom) i Hrvata.

Sigurno je da službena hrvatska politika prema Bosni nije dosljedna i da je samim priznavanjem podjele hrvatskog etnikuma na muslimanski narod i na hrvatski narod izgubila pravo da zatraži cijelu Bosnu ili njezin muslimansko-katolički dio kao dio Hrvatske. No glavnu je pogrešku napravilo vodstvo bosansko-hercegovačkih muslimana koje je oduševljeno prihvatilo Titovu i Kardeljevu muslimansku narodnost i sustavno razgrađivalo narodno jedinstvo Hrvata-muslimana i Hrvata-katolika, koje je od Ante Starčevića bilo konstanta hrvatskog nacionalizma. Povezanost jugoslavenskih komunista podrijetlom iz muslimanskih obitelji s muslimanskim fundamentalizmom koji su donijeli muslimanski đaci s Prednjega Istoka, a koje je tamo poslao na studije Tito da bi učvrstio svoje vodstvo u "trećem svijetu", dovelo je do tolikog rascjepa među Hrvatima da je 1990. protiv deset milijuna Srba stajalo samo nešto manje od pet milijuna Hrvata, dok je preko dva milijuna bosansko-hercegovačkih muslimana vodilo svoju posebnu politiku, koja je u najtežim časovima srpske agresije na Republiku Hrvatsku bila prosrpska, kao što je to u emigraciji, još prije dvadeset godina, zastupao ideolog bošnjačke narodnosti Adil Zulfikarpašić. I tako su Srbi mogli iz bosanskih baza nesmetano ratovati protiv Republike Hrvatske, a kad su postignuli veći dio svojih ciljeva, nastavili su ratovati, no ovaj puta u Bosni protiv muslimana, čiji je predsjednik, dr. Alija Izetbegović, mjesec dana prije srpskoga napadaja na Bosnu izjavio da u Bosni neće biti rata. Hrvatska nije smjela službeno priskočiti u pomoć bosanskoj vladi, jer u očima svijeta ona je smjela pomagati samo tzv. hrvatskoj manjini u Bosni a ne ulaziti u pitanje drugog, muslimanskog naroda. Hrvatska intervencija omogućila bi međunarodnoj birokraciji, koja je uvijek stajala na strani Srba, da izjednači hrvatske akcije sa srpskima i pojača protiv Hrvatske embargo oružja koji je

zdušno nadzirala, dok se do nedavno nije uopće brinula kad se radilo o velikoj pomoći u gorivu i streljivu, pa i novom oružju, što su Srbi dobivali preko Grčke i Rumunjske.

Do koje je nelogičnosti dovela politika dr. Alije Izetbegovića, postalo je očito kad su Srbi odlučili uništiti veliki muslimanski otok oko Bihaća i Cazinske krajine, koji je ne samo zemljopisno nego i gospodarski tijesno povezan s Hrvatskom. Ni u smrtnoj opasnosti nisu tada Fikret Abdić i drugi muslimanski prvaci toga otoka zatražili hrvatsku vojničku pomoć nego su pustili da im Srbi oduzimaju dio po dio toga područja i da ga čiste od muslimanskih starosjedilaca uz obećanje da će im dopustiti da se presele u krajeve koje je Vance-Owenov plan predvidio za Hrvate. Pojačani sukobi između Muslimana i Hrvata u srednjoj Bosni dobrim su dijelom posljedica gubitka muslimanskog otoka u zapadnoj Bosni.

Siguran sam da su ove sukobe poticali, pa i poveli, jugoslavenski agenti pritajeni u muslimanskim i hrvatskim redovima u Bosni i Hercegovini, što sam nekoliko puta javno istaknuo, pogotovo prilikom srpske ofenzive protiv Jajca. Ne mogu ovdje ulaziti u pojedinosti, no vjerujem da će se nakon rata otkriti mnoge zanimljive pojedinosti u tom pogledu.

Želim još ukazati da je odstupanje od Starčevićeve politike jedinstva Hrvata obih vjera kao i potpuno pomanjkanje interesa sarajevskih muslimanskih prvaka za sve prijedloge za učvršćivanje veza između bosansko-hercegovačkih muslimana i Hrvata katoličke vjere dovelo do velikih gubitaka u katoličkom dijelu hrvatskog naroda, a do prave tragedije u njegovu muslimanskom dijelu. Ovom prilikom mogu spomenuti da početkom 1988., kad smo objavili naš prijedlog za stvaranje Savezne Države Hrvatske, naši pokušaji da za taj plan zainteresiramo sarajevsko muslimansko vodstvo nisu naišli na odjek, iako mi je poznato da je plan došao do njih preko jednoga člana toga vodstva koji je bio u dodiru s jednim našim prijateljem prigodom svoga putovanja izvan tadašnje Jugoslavije.

★ ★ ★

Dragi suradnici i suborci! Ovaj prikaz, koji vam ne otkriva ništa nova, neka vam ipak posluži kao primjer da u našim redovima trebamo održavati redovite sastanke na kojima će se, uz tekuća organizacijska pitanja, dio vremena posvetiti idejnim pitanjima i političkim raščlambama. Ne u smislu prepričavanja nego u strogo znanstvenoj, sažetoj i savjesno pripravljenoj raspravi, da bi u našoj stranci, prema zamisli Ivana Oršanića izraženoj u "Priručniku Hrvatske republikanske stranke", vladala suglasnost između njenih načela i njenih djela. "Stranka dakle neprestano mora uživljavati svoj program u svoje pripadnike." [Oslobođenje i Sloboda, str. 120.]

2. Kroz raznolikost do harmonije

Razmišljanja uz prvi domovinski kongres hrvatskih republikanaca

Piše **prof. Malkica Dugeč**

Još od ranih predkršćanskih i kršćanskih vremena kada su spoznaje čovječanstva o ovozemaljskim mijenama nastajale najčešće igrom slučaja, preko tame srednjega vijeka koju bi kadikad osvijetlile iskrice razuma ili lomače ljudskoga duha, pa sve do današnjih dana, kada katastrofa sveopćeg ljudskog uništenja nije nezamisliva, pogledi na ženu-čovjeka nisu se odviše izmijenili. I kada je o ženi riječ, povijest ne samo da se ponavlja. Ona traje. U svoj svojoj raznolikosti, u čitavoj svojoj veličini, u svim svojim ljudskim umom još neosmišljenim predviđanjima.

Spominjana još u biblijskim tekstovima kao neprolazna istina o čovjeku stvorenom na sliku i priliku Božju, uzvisivana do kulta božanstva u svjetskoj literaturi ili pak ponižavana do stupnja roba, životinje i griješnice ne samo u glavama onih, koji zbog svoga spola bijahu jedini suci svemu dobru i zlu, rijetko kada spominjana u filozofskim tekstovima, još rjeđe uočavana kao stvarno ljudsko biće sa svim manama i vrlinama čovjeka, a mnogo, mnogo puta prešućivana zbog straha od konkurencije na polju duhovnih vrednota - žena je još uvijek

zagonetka nespretnih, egoističnih i pomalo zlobnih odgonetača sveukupne povijesne zbilje.

Primjeri iz prošlosti - kako svjetske, tako isto i hrvatske - svjedoče samo u prilog navedenim mislima.

Tko još nije čuo za Pitagoru, jednog od velikih starogrčkih filozofa iz 6. st. prije naše ere? No da li je poznato da je taj isti mislilac imao i sestru Teokleju, koja je bila njegov učitelj i savjetnik i predavala filozofiju u Samotarki? Da li itko zna, da je Pitagora imao i kćer koja je bila tako izvrstan govornik, da su je Atenjani radije slušali nego njezina oca? Muškom rukom povijest je zabilježila samo Pitagoru.

Cijeli svijet se danas diči Dubrovčaninom Ruđerom Boškovićem: fizičarom, matematičarom, astronomom, filozofom, pjesnikom i diplomatom. Njegovo ime još i ovoga časa nose mnoga društva, edicije i institucije. No da li svijet, da li Hrvatska zna da je taj slavni čovjek imao sestru Anicu Bošković, pjesnikinju i autora spjeva na hrvatskom jeziku "Razgovor pastirski vrhu porođenja Gospodinova", tiskanom u Veneciji? Dubrovnik, doduše, nije zaboravio svestrano obrazovanu pjesnikinju i slikaricu Cvijetu Zuzorić, ali je Anicu Bošković jednostavno zatajio, iako su je neki još u prošlom stoljeću, zbog kvaliteta njenog stvaralaštva, bili smjestili na sam "zvjezdani prag Olimpa".

Povijest pouzdano zna da jedan od Sokratovih učenika, možda najveći starogrčki filozof, Platon (427-347. prije n.e.), a koji je zamislio idealnu državu u kojoj bi vladali samo mudraci, nije priznavao kvalitativne razlike između muškaraca i žena, smatrajući da im treba dati istu naobrazbu. I grčki filozof Heraklit (536-475. pr. n.e.), preteča suvremene dijalektičke misli ("Sve teče"), a kojega je visoko vrednovao čak i njemački filozof Hegel, već u ono doba naglašavao je da "priroda iz suprotnosti stvara sklad, pa je sjedinila muški spol sa ženskim" stvorivši tako pravu harmoniju upravo suprotnostima, različitostima, a ne jednakošću.

Brojni pisani dokumenti, pjesme, drame i slike, nastali na hrvatskom tlu, također su jednostrani prikazi žene prošlih stoljeća ili izvitopereni fragmenti iz cjelokupnosti življenja hrvatskoga naroda. A kako kaže legenda, uz braću Kluka, Lobela, Kosjenca, Muhla i Hrvata, upravo su dvije žene, dvije sestre Tuga i Buga, dovele Hrvate na obale Jadrana. Ostale su zabilježene tek perom Konstantina Porfirogeneta.

Potpuno anonimne ili tek usputno spomenute ostale su mnoge umne Hrvatice koje su najčešće iza samostanskih zidina pisale na hrvatskom jeziku, slikale, vezle, prevodile i slično, čuvajući i njegujući tako hrvatsku narodnu baštinu. Renesansa za njih nije donijela oslobođenje iz okova patrijarhata. Čak ni 19. stoljeće, kada se pojavljuje prva hrvatska profesionalna književnica Dragojla Jarnevićeva, pa ni 20. stoljeće u kojemu neshvaćena i u bijedi umire prva hrvatska novinarka Marija Jurić-Zagorka, nisu se odviše udaljili od ranokršćanskog shvaćanja po kojemu je ženina "povezanost sa istočnim grijehom izvorište njezina podcjenjivanja", a povezanost sa Kristom tek nada da će jednoga dana sva ljudska bića biti izjednačena u dobru i zlu.

I dok su u prošlosti gotovo svi imalo značajniji hrvatski umovi pisali ili pjevali samo o vanjskoj ljepoti žene, a koja je kao po nekom kalupu morala biti tanka struka i visoka stasa, bijelih zubi, mliječne puti i obrva tankih, ili pak veličali ulogu majke-čuvarice ognjišta i odgajateljice, "vjerne ljube" ili "mile sestre", o umnim sadržajima žena nije bilo ni spomena. Usprkos činjenici da je Hrvatska imala i svoje Mile Gojsalića, i hajdučice-ratnike, i žene vične peru, kistu, govorništvu, glumi, športu i slično! Možda je Marko Marulić časna iznimka, jer je u svome "hrvatskim verzima" napisanom spjevu "Judita" u liku biblijske junakinje Judite koja snalažljivošću, lukavstvom i hrabrošću ubija Holoferna i tako spašava svoj narod od ropstva, zapravo progovorio o Hrvatici i spašavanju hrvatskoga naroda. Možda je i A. G. Matoš u svojoj "Gospi Mariji", uočivši i umne sposobnosti svoje majke koja ga je, uz ostalo, naučila i "ovaj jezik ubavi", zapravo podigao prvi spomenik majci-Hrvatici i

ženi-domoljubu, jer je ljubav prema hrvatskom jeziku ujedno i ljubav prema Hrvatskoj.

Danas, kada po prvi puta u svojoj četrdeset i dvije godine dugoj, žrtvama i radom provjerenoj stranačkoj tradiciji, hrvatski republikanci održavaju svoj radni kongres u vlastitoj i suverenoj, već od 102 države svijeta međunarodno priznatoj državi Hrvatskoj, u Zagrebu, neka nas još svježi pa makar i ne tako brojni primjeri iz prošlosti njene političke emigracije, među kojima je bilo spomena vrijednih, hrabrih i umnih žena, ohrabre u uvjerenju da i o njima, dakle, o populacijski većinskom dijelu hrvatskoga naroda ovisi budućnost Hrvatske. Neka nas oni najsvjetliji primjeri Hrvatica, bivših političkih emigranata, potaknu da sada u svojoj zemlji i pod svojim nebom još gorljivije posvjedočimo čast pripadnosti hrvatskome narodu, da još dosljednije podijelimo i sve obveze koje iz toga izviru. I neka mi se zato ne zamjeri što ću o toj, u Domovini još nedovoljno rasvijetljenoj temi, progovoriti na temelju osobnih spoznaja i iskustava stečenih tijekom 20-godišnjeg života i rada u redovima hrvatske političke emigracije, a prije svega u redovima Hrvatske republikanske zajednice.

Kao državotvorna i slobodarska politička stranka HRZ je već od prvoga dana svoga postojanja, dakle od 9.siječnja 1951. god., zauzimala stajalište da se i žene-Hrvatice mogu, znaju i moraju uključivati u politički, kulturni, humanitarni ali i u osloboditeljski rad, jer je rušenje Jugoslavije (utemeljitelj i ideolog HRZ-e pok. prof. Ivan Oršanić je govorio: "Jugoslavija se ima srušiti zadavljena hrvatskom voljom za slobodom"), tj. stvaranje slobodne, demokratske i socijalno pravedne države Hrvatske, bio njen temeljni cilj. To svoje stajalište, ne precjenjujući niti podcjenjujući ulogu žena, HRZ nije ni morala posebno naglašavati. Kao što su stranice republikanskih glasila u dijaspori, "Republika Hrvatska", "Rakovica", "Hrvatska budućnost", bile podjednako dostupne Hrvatima i Hrvaticama koje su imale što i znale progovoriti o gorućim problemima svoga naroda, tako isto bile su dobrodošle i u svim akcijama koje su hrvatski republikanci, rasijani po cijeloj Europi i po

svim prekomorskim državama, poduzimali da bi upozorili svjetsku javnost na neodrživ položaj Hrvatske unutar "bureta baruta zvanog Jugoslavija".

Kao jedna od utemeljiteljica Hrvatskog narodnog vijeća, političkog nadstranačkog tijela koje je okupljalo sve Hrvate u svijetu, a osnovano u Torontu 1974. godine, HRZ je jedina stranka u hrvatskoj dijaspori koja je već 1975. god. u redove Hrvatskog narodnog vijeća kandidirala jedinu ženu. Bila je to tada 26-godišnja Alojzija Buconjić, Hrvatica koja je u onim opasnim vremenima kada se već i sama pripadnost hrvatskome narodu mogla kazniti uhićenjem, kidnapiranjem (kao što je to bilo učinjeno sa prof. Vjenceslavom Čižekom u Njemačkoj) ili pak podmuklim ubojstvom naočigled tzv. slobodnog Zapada, iako majka troje djece, nalazila je vremena i mogućnosti sudjelovanja u akcijama republikanaca: držala predavanja, dijelila letke, držala i govore, sudjelovala na svim protujugoslavenskim demonstracijama, pisala u republikanskim glasilima... Kada je njen suprug Marijan zbog sudjelovanja u jednoj "zornoj akciji" protiv izručenja Hrvata godine 1978. (Jugoslavija je tada tražila izručenje 12 Hrvata u zamjenu za neke članove tzv. Bader-Meinhof bande) bio uhićen od strane američke policije, ta hrabra žena, iako srčani bolesnik, vezala se lancima i danonoćno prosvjedovala pred američkim ustanovama, želeći tako i simbolički svjedočiti u ime čitave, tada još lancima jugoslavenstva i velikosrpstva okovane Hrvatske. A kada su američki policajci vršili pretres njezina stana, tražeći navodno sakriveno oružje, ta mudra žena stavila im je pod nos časopis "Republika Hrvatska" govoreći: "Ovo je naše oružje". Treba, naime, znati da je istina o Hrvatskoj, objavljivana u zapadnim sredstvima priopćivanja, smatrana ubojitijom od najubojitijeg oružja.

Sudjelovanjem u protujugoslavenskim demonstracijama (koje su obično snimali tajni agenti jugoslavenske UDBE da bi fotografijama progonili i ucjenjivali Hrvate koji bi eventualno došli u posjet svojoj rodbini), javnim kulturnim i političkim nastupima, radom u hrvatskim školama (postojale su samo u

prekomorskim državama), radio-postajama na hrvatskom jeziku, pisanjem u republikanskim ili drugim neovisnim hrvatskim emigrantskim glasilima, angažiranjem u raznim međunarodnim organizacijama (Amnesty International, Paneuropska unija, Radna zajednica Alpe-Jadran i dr.), te još mnogim znanim i neznanim domoljubnim poslovima, žene iz redova HRZ-e nisu ni pomišljale kako tim plemenitim radom zapravo stavljaju i svoje živote na kocku, već ih je vodila jedino i isključivo ljubav prema domovini Hrvatskoj (i Herceg-Bosni!) i uvjerenje koje je već bio izrekao prof. Ivan Oršanić, tj. da "ni oslobođenje ni sloboda nisu posljedice spontanih doživljaja, nego mnogih znanih i neznanih, više ili manje formuliranih nastojanja, borbi, žrtava i požrtvovnosti".

Na širenju letaka, brošura, domovinskih izdanja "Republike Hrvatske" te zvučnih vrpci namijenjenih prvenstveno hrvatskim gostujućim radnicima, koji su bili zapravo jedini živi most prema Domovini, zdušno je radila i Daniela Brekalo, a Zlata Ivezić, pjesnikinja i politički radnik, pridruživala nam se pri svim tim poslovima. I danas još aktivno radi na odašiljanju humanitarne pomoći Hrvatskoj.

Ivanka Pavić-Paraga bila je ne samo sabornik HNV-a kandidirana od strane HRZ-e, već je još 1990. kao republikanka zapaženo sudjelovala na skupovima HDZ-a u Bosni i Hercegovini, gdje je, šireći naše ideje, već tada javno iznosila naš prijedlog o saveznoj državi Hrvatskoj. Milka Marušić već sa 16 godina djelovala je u Hrvatskoj mladeži Amerike, a 1990. god. zajedno sa Ivankom Pavić-Paraga odlazi u Herceg-Bosnu da bi tamo širila državotvorne ideje HRZ-e.

Iako je neskromno, a možda i neobjektivno, govoriti o sebi, ipak dužnost mi je barem napomenuti da moja pripadnost republikancima nije bila samo formalna, već da sam kroz proteklih 20 godina pisanom i izgovorenom riječi, javnim nastupima kako hrvatskim, tako i međunarodnim, raspačavanjem republikanskog tiska i vrpci, sudjelovanjem na javnim prosvjedima, hodočašćima, simpozijima, organiziranjem književnih priredbi, zastupanjem HRZ-e i "Republike Hrvatske"

na međunarodnoj izložbi knjiga u Frankfurtu, aktivnim članstvom u Hrvatsko-njemačkom društvu, osobnim kontaktima sa novinarima te predstavnicima europskih i njemačkih javnih medija, svjedočila istinu o Hrvatskoj, a kroz koju je trebalo svratiti pozornost svijeta na sve patnje hrvatskoga naroda i pridobiti buduće saveznike i prijatelje kako bi se buduća slobodna država Hrvatska što bezbolnije stvorila i pridružila drugim slobodnim državama svijeta.

Promatrajući iz današnje perspektive djelatnost Hrvatica u hrvatskoj dijaspori, čini se da je sve to bilo jednostavno pa možda i zanimljivo, jer su one živjele na slobodi te mogle i morale zastupati interese svoga naroda. A vjerujte, samo hrabri mogli su držati govore u nekoj dvorani u Chicagu, Torontu, Münchenu, Stuttgartu, jer je svakoga časa netko od jugoslavenskih ubojica mogao pucati u njih ili podmetnuti bombu. Trebalo je mnogo samozatajnog rada i odricanja, moralne potpore najbližih, a da se ne govori o znatnim novčanim žrtvama, za svaki pa i najmanji pokušaj mobiliziranja borbenog i demokratsko-progresivnog hrvatskog zajedništva.

Nije se tek igrom slučaja dogodilo da su npr. Europska zajednica i Europski parlament u danima krvave velikosrpske agresije na Hrvatsku bili gorljivi zagovornici i podupiratelji njene neovisnosti, što je posljedica ne samo osjećaja za pravednost i dalekovidnosti pojedinih članova tih tijela (posebno Otta von Habsburga), već još više dugogodišnjeg upornog pa ponekad i nametljivog ali diplomatskog uvjeravanja jedne Hrvatice (gđe Ivone Dončević), čijom zaslugom su i neki od današnjih čelnika Republike Hrvatske bili dobili priliku da još u jeku jugoslavenske diktature o Hrvatskoj progovore za govornicom Europskog parlamenta u Strassbourgu. Ako su se i razlikovali u mišljenjima o putovima koji vode u slobodnu državu Hrvatsku, djelima, činima svi Hrvati i Hrvatice dokazivali su i pred svjetskom javnosti da svi ti putovi vode istome cilju: neovisnoj državi Hrvatskoj.

Znajući da će tek borbeno zajedništvo iseljene i domovinske Hrvatske uroditi pravim plodom, često sam

razmišljala o hrvatskoj blagosti i naivnosti i o tome kako npr. Srpkinje kupuju svojoj djeci na dar svetosavske relikvije, revolvere ili noževe, dok Hrvatice, ako imaju novaca, darivaju svoju djecu lutkama i knjigama. Uvjerivši se da nam je "Bog dao emigrantstvo kao bojno polje", kako je to još 1961. god. pisao prof. I. Oršanić, a ne kao umirovljeničku naknadu za patnje, često sam se ljutila i zamjerala pojedinim Hrvaticama što se ne pojavljuju na tome polju. I kao opravdanje ne jednom mi je pred očima lebdjela slika Danice Glavaš, Hrvatice koja je, izbodena nožem jednog plaćenog jugoslavenskog krvnika, gotovo iskrvarila na pragu svoga stana u Chicagu, a samo zato što je preko "Hrvatskog radija" govorila istinu o Hrvatskoj i Jugoslaviji. Ipak, opravdani strah pojedinih pripadnica našega roda za vlastiti život i sigurnost obitelji, koliko god bio razumljiv, za nas republikance nije smio biti razlogom pasivnosti u oslobodileljskom radu ili čak razlogom sputavanja toga rada. U tome smislu djelovali smo u čitavom slobodnom svijetu pa se danas i ne čudimo što mlade, hrabre Hrvatice iz Australije, Amerike, Njemačke napuštaju bezbrižan i ugodan život te dolaze u Hrvatsku da bi se u Hrvatskoj vojsci zajedno sa svojom braćom i prijateljima borile za slobodu Hrvatske, Hrvatske koju su zavoljele kroz priče svojih roditelja, sanjale ju u najnevinijim djevojačkim snovima te čiju su cijenu slobode spremne platiti i vlastitim životima.

I na kraju ovoga razmišljanja uz prvi domovinski kongres hrvatskih republikanaca, sretna što ni jedna žrtva nije bila uzaludna, ponosna što smo sve svoje fizičke, umne i političke raznolikosti stopili u harmoniju besmrtne ljubavi prema Hrvatskoj te doživjeli da Hrvati i Hrvatice u svojoj vlastitoj državi, usprkos svima i usprkos svemu, nastavljaju slobodarsku tradiciju Hrvatske republikanske zajednice, gradeći i oplemenjujući je, braneći je i čuvajući kao najveću svetinju, mogu samo ponoviti istinu po kojoj je i meni čast pripadati hrvatskome narodu i u svako doba i na svakom mjestu dijeliti njegovu sudbinu, jer da nije Hrvatske, Čovjek bi iz mene zauvijek sagorio u pepelu mijena.

3. Hrvatska mladež današnjice i njezina uloga u evoluciji suvremenog društva

Piše **Mario Grčević**

Koje bismo sve osobe mogli svrstati u mladež?

Sve one koji se osjećaju mladima, koji imaju ideale, koji su puni energije, koji su dinamički, sve one osobe čiji pogledi nisu sputani ni određeni uskim okvirima neke društvene cjeline. Mladež je, dakle, onaj naraštaj koji se još razvija, iako je postigao potrebnu svijest koja mu omogućuje da razumije zajednicu u kojoj živi i u okviru koje djeluje. Mladi naraštaji su revolucionarni, oni traže promjene, oni prosvjeduju protiv, ili, netko bi možda rekao, jer nemaju dovoljno životnog iskustva. Onoga trenutka kada se čovjek ukruti, kada mu nepravde u životu skrhaju ideale, on prestaje biti mlad. Moguće je, dakle, biti tjelesno star, a duševno ipak ostati mlad.

Današnja se hrvatska mladež svojom povijesnom ulogom razlikuje od dosadašnjih mladih hrvatskih naraštaja:

- ona neposredno nosi teret domovinskog rata, dobrim se dijelom nalazi na bojištima diljem hrvatskih krajeva. Na njoj je da pobijedi neprijatelja i oslobodi okupirane hrvatske krajeve;

- iako se još dobro sjeća SFRJ, današnja će hrvatska mladež biti prva generacija Hrvata koja će bez hipoteke jugoslavenstva izgrađivati svoju državu;

- iako je komunizam u Hrvatskoj fizički nestao već prije nekoliko godina, trebat će se uložiti još dosta truda da se potpuno iskorijeni i na mentalnoj razini. Kada nova mladež nakon izmjene generacija uđe u privredu, u politički i javni život, upravo ova promjena duha bit će jedna od njezinih najtežih zadaća.

Zadaci hrvatske mladeži koji izviru iz ovih povijesnih okolnosti, vrlo su teški. Da bi ih moglo riješiti, hrvatsko društvo već danas mora pripremati uvjete koji će mladima olakšati svladavanje tih problema. Pri tome se neminovno mora suočiti s problemima koji nisu uvijek isključivo posljedica ratnog ili

političkog stanja. Poznato je, primjerice, da Hrvatsku napuštaju njezini najbolji stručnjaci, mladi ljudi koji su diplomirali na raznim hrvatskim sveučilištima. Mnogi od njih odlaze u svijet čim im se pruži prva prilika. O toj se problematici u Hrvatskoj dosta pisalo u novinama i, vjerujem, da se razmišljalo i u vodećim slojevima države . No dok je u Hrvatskoj ekonomska situacija onakva kakva jest, teško se mogu rješavati ovakvi problemi. Tek kad se Hrvatska ekonomski oporavi, moći će se efikasno zaustaviti jednosmjerno kretanje njezinih mladih ljudi. Ukoliko se taj odlazak ni u budućnosti ne bude spriječio, Hrvatska će zbog gubitka tih mladih ljudi trpieti dugoročne posljedice. Nijednoj zemlji nije u interesu da školuje osoblje od kojega će oni najbolji svoj potencijal uložiti negdje drugdje, dok istovremeno ne postoji mogućnost za zamjenom, za dvostranim protokom ljudi. Iz tog je razloga za Hrvatsku s jedne strane, u budućnosti, nakon ekonomskog oporavka, važno stimulirati svoje mlade stručnjake na ostanak, ili ih poticati na povratak. S druge strane za Hrvatsku je veoma važno - i to u sadašnjosti, jer se to može - stimulirati dolazak i povezivanje s Hrvatskom i onih mladih Hrvata koji su odrasli u stranim državama. Ta mladež, djeca i unučad hrvatskih iseljenika, gubi prisniji kontakt s domovinom, jer im se uglavnom i njihove obitelji nalaze u inozemstvu. Stoga su podložni asimilaciji; uz domovinu ih veže malo toga osim priča, sjećanja, slika i možda ponekog ljetovanja. Ukoliko se ne promijeni odnos prema njima, u budućnosti Hrvatska neće moći računati na njihov potencijal. Ukoliko se pak bude stimuliralo povezivanje inozemne hrvatske mladeži s domovinom, Hrvatska će na dulji rok ubrati veliku korist: Usporit će se asimilacija hrvatske dijaspore, zaustavit će se nepotrebno smanjivanje cjelokupnoga hrvatskog nacionalnog korpusa. Ta mladež može postati mostom koji će Hrvatsku povezivati sa svijetom. Prisjetimo se samo uloge iseljene Hrvatske prilikom stvaranja i priznavanja nezavisnosti naše države.

Svaka bi društvena udruga trebala posvetiti punu pozornost mladima, organizirati ih i izgrađivati. Pri tome se mora paziti da se prema njima ne zauzme onakav stav kakav

je imala Titova Jugoslavija i kakav uostalom ima svaka totalitaristička organizacija prema mladim naraštajima. Mladima nisu potrebne organizacije tipa Titovih pionira da ih vode u socijalističku omladinu, da bi na kraju okončali u partijskim rukama. Mlade treba suočavati s normalnošću životnog višestranačja i pluralističkog razmišljanja. Treba im pokazati pravi put i istovremeno im omogućiti da se normalno i slobodno razvijaju. Ne smije se zaboraviti da budućnost Hrvatske leži isključivo na njezinim mladim naraštajima, a da budućnost tih naraštaja leži u rukama Hrvatske. Uspješne i zadovoljne Hrvatske ne može biti bez slobodne i zadovoljne hrvatske mladeži.

4. Pogledi iz Južne Hrvatske ili Dalmacije

Piše **dipl. oecon. Boris Sekelez**

Razmišljajući što reći o gornjoj temi, odmah uočih bezbroj problema, a koji se zapravo ne mogu zaobići, jer svi problemi današnje Južne Hrvatske ili Dalmacije, gotovo su isti kroz cijelu njenu dugu povijest i imaju uzročno posljedičnu svezu.

Rekao bih najprije nekoliko riječi o samom imenu Dalmacija. Naziv Dalmacija dolazi od Delmatia, a nastaje po ilirskom plemenu Delmatae, vulgarnolatinski Dalmatae.

Ovo je opće prihvaćeno mišljenje, ali nije za zanemariti ni mišljenje g. Mije Čurića gdje u knjizi “Staroiransko podrijetlo Hrvata” spominje otok na jugu Perzijskog zaljeva, zvan Dalma. Pop Dukljanin naziva područje od Duvna do Drača Crvena Hrvatska ili Gornja Dalmacija.

Naziv Južna Hrvatska mislim da je više politički, kako bi se iskazalo jedinstvo hrvatskih zemalja nasuprot autonomašima i drugim regionalistima.

Teritorij vezan uz ime Dalmacije mijenjao se kroz dugu i burnu povijest u zavisnosti od snaga država u zaleđu odnosno onih s druge strane Jadrana. Prekrasno razvedena obala s bezbrojnim otocima i otočićima oduvijek je bila značajna pomorska prometnica, a samim tim poželjna, pa i neophodna,

za države koje su se služile tim putevima, i to je razlog sukoba s gospodarima zaleđa. Kada u zaleđu postoje jake države (Hrvatska, Bosna, Ugarska, Austrija ili Turska), ograničava se Dalmacija na otoke i pojedine jako utvrđene gradove, i obrnuto. Shodno tome nosi razne pridjeve kao Gornja, Bizantinska...

Iz gornjeg je vidljivo, a mislim da nije mjesto za detaljniju analizu, da je Dalmacija u svojoj povijesti uvijek imala velikih problema, baš kao i cijela naša domovina Hrvatska, i da se isti odražavaju i u današnjici.

Međutim, unatoč onima koji su je svojatali, nastojali osvojiti pa i pridobiti, Dalmacija je bila i ostala uvijek hrvatska.

Ova činjenica potvrdila se i u ovom domovinskom ratu kao i u svim onima prije. Pokazalo se da Hrvati Južne Hrvatske mogu ponosno reći da su potomci onih koji su udarili temelje hrvatskoj državi, da su dostojni nasljednici pradjedova koji su stolovali u Kninu, Bijačima, Gatima, Ninu, Solinu, Šibeniku i mnogim drugim mjestima, da su nasljednici onih koji su gradili veličanstvene katedrale i tisuće prekrasnih, malih, naših, hrvatskih crkvica, nasljednici onih koji su u liturgiji koristili jezik svoga roda dok je cijeli katolički svijet rabio latinski. Dakle, ipak nije čudo da smo i danas, nakon svega, ostali Hrvati.

Kakva je danas situacija u Južnoj Hrvatskoj? Svima nam je poznato da je u kolijevci hrvatske države, u kraljevskom Kninu i cijeloj krajini, okupatorski opanak, da se Zadar i Krešimirov Šibenik neprestano granatiraju, da su Srbi nadomak Sinja i da imamo nedjelotvoran UNPROFOR.

Samim tim Južna Hrvatska postaje veliki otok. Prometno je odsječena od matice, željezničke pruge i cestovne veze pod kontrolom su okupatora. Dakle, ostala je samo pomorska veza Dalmacije sa Zagrebom preko Rijeke. Putuje se 15-tak sati kao što znate. Postoji istina i zrakoplov, ali cijena karte je dobra plaća.

Dalekovodi koji su doduše neodgovarajući, ali ipak su energetski povezivali Južnu Hrvatsku s ostatkom države, također su okupirani. Privreda zbog toga gubi milijune svakodnevno, a kao posljedica navedenog kažu da će se mijenjati dalmatinski grb i to: crna podloga na štitu i na njemu 3 agregata.

U pitanju pretvorbe u Južnoj Hrvatskoj je pravi kaos, anarhija, velike mučke, čak i pljačke, ali o tome je bilo dovoljno riječi po tisku i situacija je slična kao i u drugim krajevima Hrvatske, samo se posljedice u Dalmaciji više osjećaju, jer su potencirane i spomenutim problemima.

O turizmu nije potrebito trošiti mnogo riječi, jer je jasno da se ne može normalno odvijati u ovim okolnostima. A što znači turizam za Hrvatsku, a posebno za Dalmaciju, sada se može bolje procijeniti nego u normalnim prilikama.

Socijalistička privreda, ionako slaba, opterećena brojnim problemima, nije mogla izdržati dodatne napore izazvane ratom, pa je jasno da su pojedine tvrtke i cijela privreda u kolapsu, pri čemu stradava standard puka.

Novčarski sustav ne može izdržati financiranje ovakvog stanja u privredi te je u propadanju. Uz to je došlo do centralizacije sredstava u glavnom gradu. Sve vodeće banke Južne Hrvatske imaju sjedište u Zagrebu, a mjesne banke su u bankrotu.

Postojeće probleme možemo podijeliti na one prouzrokovane ratom, zatim one koje je Hrvatska naslijedila od socijalističkog privrednog sustava koji je bio pred kolapsom već prije proglašenja nove Republike Hrvatske, te, konačno, one koje je izazvalo neznanje i nesnalaženje hrvatskih vlasti. Ovdje mislim poglavito na pretvorbu koja, iskreno rečeno, stvara probleme u svim državama u kojima je vladala socijalistička ekonomija. Ne postoji zakonska regulativa u gospodarstvu, ali nema potrebnih regulativa ni na drugim područjima društvenog djelovanja.

Sada bih spomenuo, po mome skromnom mišljenju, jedan vrlo važan problem izazvan nespretnošću, neodgovornošću i neodgovarajućim odnosom "Rima prema provincijama", dakle našeg glavnog grada i ostatka Hrvatske. Zagreb se stalno potencira, bilo kroz događanja, bilo kroz sredstva informiranja, više nego gradovi koji su pod opsadom. Svi centri moći, od vlasti, financija, kulturnih, športskih događanja i sl., centralizirani su. Gledajući TV ili navrativši u Zagreb, stječe se utisak da se živi na nivou Beča ili koje druge metropole. Znam da je to samo privid, ali mnogi to ne znaju.

Uzmimo jedan očigledan primjer ovakvih pogrešaka naših vlasti. Problem nedostatka električne energije u Dalmaciji stari je problem koji smo naslijedili od socijalizma.

Ali kada su počele redukcije, nitko iz vlade nije to razjasnio javnosti, valjda misleći da je to nevažna stvar. Izuzetak je bila blistava izjava kako ćemo graditi nuklearku na turističkom području, ali ćemo je prikriti da ne rastjera turiste! Tek je novi predsjednik vlade Valentić pokušao vratiti povjerenje regije u vladu i njezine mjere. Navedeni propusti i pogreške utječu na pojedince i dovode do proširenog osjećaja ostavljenosti i zaboravljenosti pred sjajem velegrada.

U takvom stanju Južna Hrvatske se pretvara u izvanredno plodno tlo za razne DA i slične zvjerke. Zagreb se poistovjećuje s Beogradom i nastaje odbojnost prema Zagrebu, a u Zagrebu opet čujem "svu vlast drže Hercegovci, nas nema nigdje". Od hrvatskog jedinstva praktično je ostalo vrlo malo. Svi smo protiv svih. Molim vas sjetite se utakmica "Hajduk" - "Croatia" i navijanja u Splitu i Zagrebu. Razlike nema. To je prava tragedija.

Pozivam sve oporbene stranke hrvatske orijentacije da utječu na građane i da pomognu, koliko je moguće, hrvatskoj vladi da ispravi ove propuste i pogreške, ali ne zato da bi si pribavile poene u natjecanju, nego u općem hrvatskom interesu, da bi na taj način ušutkali riku raznih lavova, risova i prikrivenih jugonostalgičara, jedinih kojima odgovaraju do sada učinjene pogreške hrvatskih vlasti.

5. Doprinos hrvatske dijaspore ostvarenju države Hrvatske

Piše **mr. Šime Letina**

Kad se danas u Hrvatskoj želi istaknuti zasluge hrvatske dijaspore u obnovi i obrani države Hrvatske, obično se naglašava razdoblje od 1990. do danas, čime se ignorira i umanjuje njezin prvotni, četrdesetogodišnji doprinos u borbi za državu Hrvatsku.

Nema sumnje da je u spomenutom razdoblju hrvatsko iseljeništvo, kroz raznoliku pomoć jedinstvenije, odlučnije i više nego ikada prije iskazalo i potvrdilo svoju ljubav i pripadnost domovinskoj Hrvatskoj, no to nipošto ne znači da je iseljenička angažiranost u borbi za državu počela tek raspadom komunizma ili dolaskom nove demokratske vlasti u Hrvatskoj, na čelu s predsjednikom Tuđmanom, 1990. godine. U dugom i tegobnom hodu hrvatske političke emigracije, čije su redove iz godine u godinu, sve tamo od 1945. pa do raspada komunizma i Jugoslavije, popunjavali najbolji hrvatski sinovi, svoju odanost Hrvatskoj politička emigracija je potvrđivala svakodnevnim radom i žrtvama. Više manje, svi mi iz redova te "najgore emigracije", kako ju je nazvao dr. Vladimir Bakarić, bez obzira na generacijske, intelektualne, političke, vjerske, pa i kulturne razlike, bez obzira na "grijehe i zasluge" svojih očeva, ne pitajući nikoga da li mu je otac bio u bojni ili u brigadi, svjesni zajedničke sudbine i narodne tragedije prouzrokovane Jugoslavijom i jugoslavenstvom, prihvatili smo zajednički moto, kao sveopći, nacionalni zavjet: Jugoslaviju rušiti svim mogućim sredstvima, jer je ona uzrok našega odlaska iz domovine, naše narodne i osobne tragedije, a uspostaviti slobodnu, neovisnu i demokratsku državu Hrvatsku, jer je ona uvjet našega zajedničkog narodnog i osobnog opstanka, sreće i blagostanja. Nitko ni u jednom trenutku nije ni pomislio da se ovo sveopće djelo može ostvariti izvan domovine i bez domovinske Hrvatske i zato je politička emigracija nastojala na sve moguće načine podignuti mostove između domovinskih i iseljenih Hrvata s nadom i željom da se povede zajednička borba protiv velikosrpskog okupatora i

onih koji su im svjesno služili i za svoju službu žrtvovali hrvatske interese beogradsko-komunističkoj kliki.

Političkom emigrantu slobodna država Hrvatska bila je dovoljan razlog za vlastito odricanje i žrtvu. U tom zanosu, uvjereni u hrvatsku pobjedu, pojedinci su kroz četrdesetak godina žrtvovali sve što su mogli i imali, a neki od njih, bježeći pred jugoslavenskim terorom, iskrvarili su na tuđim pločnicima i hodnicima, umirali misleći na Hrvatsku. Ovoga trenutka na pamet mi dolaze: Bruno Bušić, Nikola Miličević, Krešimir Tolj, Mile Rukavina, Vid Maričić, Nahid Kulenović, Ilija Vučić, Mate Kolić i Stjepan Đureković. Svi su oni pali u borbi za državu Hrvatsku.

Jugoslavenski zločin nad ovim hrvatskim sinovima, jugo-udbaške ucjene i prijetnje, te svakodnevne podle i zakulisne spletke protiv istaknutih hrvatskih političkih djelatnika, nisu mogle slomiti odlučnost hrvatske političke emigracije. Ona je nastavila svojim radom i borbom do konačne pobjede. Što su istaknuti politički djelatnici mislili o vlastitim zadacima i o zadacima političke emigracije, neka nam posluži slijedeći citat: "Ne pokleknuti pred neprijateljem, ne povinuti se pred prilikama, pred 'suvremenosti', pred duhom vremena, pred stranim ambijentima, pred raznoraznim -izmima, ni s lijeva ni s desna, no ići ravnim emigrantskim političkim putem, ispunjavajući, kako reče Starčević, samo svoje 'deržanstvo', to su principi emigrantske političke aktivnosti zacrtane u smislu: sve što se ne smije i ne može raditi (u domovini, primj. Š. L.) kod kuće u cilju uspostave nacionalne države Republike Hrvatske, to se ima raditi vani i sve dotle, dok se ne ostvari cilj. Svaki prema svojim mogućnostima, prema naklonostima i prema prilikama, no svagda i samo u granicama državotvorstva, republikanstva i političkog maksimalizma. Politički zadaci današnje političke emigracije nisu da kukamo za punim stolovima i da se zgražamo nad Titom, još manje, da se borimo za tzv. manje ili veće slobode u Jugoslaviji, nego su hrvatski politički zadaci totalno oslobođenje. Totalno, cjelokupno, državotvorno. Zadaci poljske, mađarske, bugarske

ili rumunjske političke emigracije su oslobođenje njihovih naroda ispod postojećeg režima. Oni imaju samo srušiti režim. Mi Hrvati i režim i državu." (Prof. Ante Oršanić: Zadaci hrvatske političke emigracije, *Republika Hrvatska*, br. 11, 1954., str. 24.)

Hrvatski iseljenici, uključeni u razne državotvorne emigrantske organizacije, bilo političke ili kulturne, a kroz njih velik broj i u Hrvatsko narodno vijeće, pred svijetom su predstavljali Hrvatsku u njezinim teškim i dugim godinama. Poput ambasadora, svaki na svom mjestu, kako smo znali i mogli, branili smo čast hrvatskog naroda. Bili smo ispružena ruka domovinske Hrvatske. Dostupnim i zakonitim sredstvima tukli smo po jugoslavenskoj nemani, koja je preko velikosrpskih ambasada i konzulata špijunirala Hrvate, a pred svijetom širila najveće laži protiv cijelog hrvatskog naroda. Nisu nas smetale velikosrpske laži, niti su nas boljeli njihovi podmukli i otvoreni udarci, ali su nas boljeli udarci iz Hrvatske bilo od službene ili neslužbene strane, i to uvijek po totalitarnoj logici u ime Hrvatske koju smo iznad svega ljubili. Putem tiska, političkih i kulturnih časopisa, novina i različitih listova, tiskanih letaka i snimljenih kaseta, politička emigracija je nastojala prodrijeti u domovinu, kako bi podignula hrvatsku nacionalnu svijest i povratila povjerenje između iseljene i domovinske Hrvatske i time ispunila prazninu koju nije znala, a još manje htjela, ispuniti hrvatska "Matica iseljenika".

Zasluge hrvatskih iseljenika, posebno hrvatske političke emigracije, u čuvanju i širenju hrvatskog imena, jezika i kulture, a iznad svega u isticanju hrvatskog prava na državu, brojne su i velike. Danas se doduše u domovini ističe da bi bez iseljeničke pomoći država Hrvatska teško preživjela u ovim teškim i sudbonosnim danima kroz koje prolazi Hrvatska, u danima kada je, uz blagoslov demokratskog Zapada, velikosrpski agresor upotrijebio sve svoje sposobnosti i znanje za rušenje države Hrvatske, ali se prešućuje činjenica da bez dugogodišnjih žrtava koje je politička emigracija ugrađivala u temelje slobodne i neovisne države Hrvatske, ne bi uopće bilo došlo do demokratskih promjena ni do obnove države Hrvatske.

Ovime ne tvrdim da su u emigraciji bili bolji i državotvorniji Hrvati od Hrvata u domovini, već konstatiram činjenicu da su Hrvati izvan domovine bili u boljoj poziciji, jer su mogli raditi i govoriti ono što domovinski Hrvati nisu smjeli, ni mogli. Bez nacionalne svijesti i osjećaja za važnost države teško se uspostavlja i obnavlja država. Kad je dr. Franjo Tuđman, prije demokratskih izbora u Hrvatskoj, po prvi put došao u pohod hrvatskim iseljenicima u Kanadu i SAD, nije išao među one koji su vjerovali u Jugoslaviju, nego je pristupio državotvornim Hrvatima i od njih zatražio zaleđe i pomoć za ostvarenje svojih političkih planova. Bez ove pomoći, koja je u onim, prvim trenucima bila veoma važna, Tuđmanove šanse na prvim izborima bile bi daleko manje. Ne smijemo smetnuti s uma da je u ono vrijeme skoro svaka hrvatska obitelj imala barem po jednu osobu izvan domovine i da su za vrijeme prvih izbora braća i sestre, rodbina i prijatelji, dakle domovinski Hrvati, tražili savjete od svoje emigrantske rodbine, kako se ponašati na tim izborima i za koga glasovati. Zahvaljujući Tuđmanovoj hrabrosti i taktici, a donekle i njegovim jasnim i određenim stavovima, s kojima se doduše politička emigracija nikada nije potpuno slagala, ta emigracija dala mu je svoju potporu videći u njegovu izboru najveću mogućnost za ostvarenje hrvatskih želja.

Ne umanjujući ničije žrtve, svjestan da sve one, bez obzira kako malene bile, kad se saberu i zbroje, tvore krunu i vrhunac naših zajedničkih uspjeha, dopustite mi da istaknem, makar šturo i nepotpuno, rad i žrtve stranke kojoj vi i ja pripadamo. Zahvaljujući prof. Ivanu Oršaniću, njezinu utemeljitelju, koji je svojom potpunošću, kao čovjek, rodoljub, filozof i političar u njezine temelje utkao najpozitivnije ideje iz moderne hrvatske političke povijesti, stranka je od prvih dana svoga postojanja bila idejni rasadnik pozitivne emigrantske politike. Njezine ideje pojednici su umotavali u svoje sladunjave fraze i "darivali" ih svojim sljedbenicima i pristašama kao plod vlastite političke doktrine. U emigraciji svatko je mogao idejno zastraniti, ali republikanci to nisu mogli, ni smjeli. Njima se

nikakva državotvorno-idejna zastranjivanja nisu opraštala. Bez pretjerivanja mogu reći da se po nama mjerilo i prosuđivalo državotvornost, politiku i razboritost hrvatske političke emigracije.

Poslije Oršanićeve smrti, kad je svatko očekivao da će bez idejnog vođe stranka stagnirati i propasti, pod vodstvom dvojice ljudi, Korskoga i Katalinića, koji su se razboritošću i dinamizmom upotpunjavali, Stranka je okupila mlade Hrvatice i Hrvate, solidno i kvalitetno članstvo, koje je pod njihovim vodstvom pretvorilo stranku u najmodernije političko sredstvo u borbi za državu Hrvatsku. Svojom idejom o integralnoj slobodi, pod kojom se podrazumijeva sloboda naroda i sloboda pojednica, HRZ je postala idejno najprivlačnijom političkom organizacijom. HRZ nije ni klasna ni staleška. Ona nije ni stranka staraca, ni malodobnih, golobradih mladića, već organizacija odgovornih i ozbiljnih hrvatskih boraca i rodoljuba, među kojima ima intelektualaca i običnih radnika, muškaraca i žena, starijih i mlađih, ljudi iz svih krajeva povijesne Hrvatske, ljudi različitih vjera i profesija. Ona je bila prva politička organizacija u emigraciji koja je otvoreno zastupala pomirbu svih Hrvata ne pitajući na kojoj je tko strani bio u doba Drugog svjetskog rata, već tko je danas za državu, a tko nije. U svom časopisu *Republika Hrvatska* republikanci su u doba Hrvatskog proljeća napisali: "Danas se hrvatski narod ne dijeli više na ljevicu i na desnicu, na komuniste i na antikomuniste, nego na Hrvate koji žele punu slobodu svome narodu i na izdajice koji se zbog svojih posebničkih interesa stavljaju u službu narodnih neprijatelja." (RH., br. 89, str. 5)

Godine 1977., na Saboru HNV-a u Bruxellesu, naša stranka je praksom pokazala koliko joj je stalo do pomirbe domovinske i iseljene Hrvatske, kad je predložila predstavnike Hrvatskoga proljeća na istaknute dužnosti unutar Hrvatskog narodnog vijeća. Godine 1990. dala je punu potporu dr. Franji Tuđmanu i njegovoj Hrvatskoj demokratskoj zajednici, svjesna činjenice da dajući potporu njima, ruši komuniste i jugoslavene. Tom svojom potporom naša stranka se nije odrekla svoga

programa, ni svoga postojanja, pa ni kritike mogućih pogrešaka Tuđmanove vlade i njegove stranke. Nama je država Hrvatska bila i ostala iznad naše vlastite stranke i ljudi, pa prema tome i svih drugih stranaka, organizacija i pojedinaca. Nitko ne može našu potporu ideji države Hrvatske koristiti za stranačke ili osobne probitke i zato ćemo biti kritični prema pogreškama i zloupotrebama svakog pojedinca, bez obzira na njegov društveni i državni položaj, kad su u pitanju hrvatski, narodni interesi.

Danas duševno patimo i suosjećamo sa svima onima koji u Hrvatskoj pate. Svjesni smo stanja u kojem se nalazi Hrvatska. Nama je jasno da su Srbi smišljeno stvorili nezdravo političko podneblje u kojem se Hrvati teško snalaze. Činjenica da su Srbi izazvali rat i u njemu, kroz osvajanja i razaranja, potvrdili svoju divlju privrženost nasilju, na žalost nekim Hrvatima ne znači ništa. U svakodnevnom hodu, punom ratnih strahota, siromaštva i neizvjesnosti, zbunjeni tuđom propagandom, bukom i optužbama tuđih plaćenika i bivših režimlija, oni, bez razmišljanja, za svoju tužnu svakidašnjicu optužuju državu Hrvatsku. U njoj i u njezinoj samostalnosti traže uzroke svoje neizvjesnosti i siromaštva, ne shvaćajući da su Jugoslavija i jugoslavenstvo pravi uzrok naše zajedničke hrvatske tragedije.

Četrdesetogodišnju ustrajnost i idejnu sjetvu hrvatske političke emigracije mogli bismo donekle usporediti s idejnim radom velikog talijanskog političkog djelatnika Mazzinia. Poput Mazzinia koji je, boraveći izvan Italije, idejno pripremao njezino oslobođenje, i u hrvatskim iseljeničkim redovima bilo je muževa koji su iz dana u dan sijali sjeme iz kojeg je trebala proklijati biljka hrvatske slobode. Mazzini je, piše dr. Ivo Korsky, "definirao cilj do tada zaogrnut maglom frazerstva i zacrtao put 'Italia farà da se'. U toj dobro priređenoj sredini, koja se godinama izgrađivala za čas kad bude potrebno prijeći na djelovanje, trebalo je samo da dođe do povoljne vanjske situacije, pa da se ostvari Mazzinijeva Italija. Tko će te ideje provesti u djelo, bilo je samo tehničko pitanje. Da li će to biti

Cavour sa svojom politikom ili Garibaldi sa svojim dobrovoljcima, to je s povijesnog stajališta samo slučajnost. Mjesto Cavoura mogao je biti koji drugi, a u pripravljenoj sredini i u danom kritičnom času uvijek će iskrsnuti jedan Garibaldi. Graditelj je Mazzini, Cavour i Garibaldi su samo izvršitelji. Mazzini je barut, a Garibaldi samo iskra. Barut će uvijek naći iskru da eksplodira, ali iskra nije ništa bez baruta. Može biti iskra bolja ili lošija, može biti izvršitelj spretniji ili slabiji, ali on uvijek ostaje samo izvršitelj i kad prijeđe granice svog idejnog kruga, udara u prazno i otkriva sekundarnost svoje uloge." (Dr. Ivo Korsky: Hrvatski nacionalizam, 1983., str. 31).

Tko je u našoj dosadašnjoj borbi bio Mazzini, a tko Cavour i Garibaldi, tko barut, a tko obična iskra, u ovom času nije toliko važno, no zbog buduće hrvatske generacije, a i zbog velikog broja Hrvata u domovini koji brzo i lako prihvaćaju službenu istinu, potrebno je biti privržen činjenicama i na njima zasnivati povijesnu istinu.

6. Zastupati vlastite ciljeve

Piše **mr. Kazimir Katalinić**

Svijet u kojem danas živimo bitno je drugačiji od onog prije samo nekoliko godina, kada je postojao komunistički blok i komunistička opasnost, koja je potiskivala u drugi red razlike u interesima nekomunističkih zemalja što su i tada postojale. Danas, međutim, komunizma više nema, pa se pojavljuju novi problemi, koji su prije bili tek latentni ili prigušivani. Došlo je do ujedinjenja Njemačke, pa je taj ponovo uspostavljeni gigant doveo do logičnog straha kod mnogih, posebice kod Engleske i Francuske. U zemljama pak koje su bile dio komunističkog bloka došlo je do kakve-takve slobode, što je dovelo do buđenja zapretanog nacionalizma. I tako su se oni, koji su smatrali da je prošlo vrijeme nacionalizama i da je nastupilo doba stvaranja velikih ekonomskih blokova, odjednoć iznenadili pred činjenicama koje su nijekale njihove utopističke stavove i pretpostavke. No zanimljivo je, da je i kod njih samih došlo do

buđenja nacionalizma, pa su se tako počeli oživljavati stari politički savezi. Ideja ujedinjene Europe najednom je u praksi doživljavala neočekivane udarce.

U takvom svijetu došlo je i do procesa oslobađanja Hrvatske i raspadanja Jugoslavije, koji još nije dovršen. Vanjski svijet, kako Amerika tako i Europa, suprotstavljao se tom procesu i nastojao je da očuva Jugoslaviju. I jamačno bi uspio, da se ovom njihovom nastojanju osim Hrvatske nije usprotivila i Srbija pod vodstvom Slobodana Miloševića. Umjesto do nove Jugoslavije, koja bi bila neke vrste konfederacija, a koju bi tada Republika Hrvatska vjerojatno prihvatila, došlo je prvo do rata sa Slovenijom, zatim do rata s Hrvatskom i sada, eto, i do ratnih sukoba u Bosni i Hercegovini.

Suočen s tim realnostima, svijet je bio prisiljen priznati postojeće republike. No makar da ih je priznao, njegov odnos prema priznatim republikama nije potpuno isti. Samo jednu, republiku Sloveniju, doista smatra potpuno nezavisnom i nitko je ne gura u neku novu balkansku tvorevinu. Ispunjava se tako točno ono što je 16. rujna 1991. na sastanku američko-jugoslavenskog ekonomskog savjeta u New Yorku zastupao, tadašnji američki ambasador u Beogradu, g. Warren Zimmerman, tj. da Slovenija smije biti samostalna država ali da Hrvatska mora ostati u Jugoslaviji, jer da bez Hrvatske Jugoslavija uopće nije moguća.

Zato se od samog početka nastoji da Hrvatska i Hrvati budu glavni, ako već ne i jedini krivci za sve što se događa, kako bi onda svijet lakše prihvatio srpska divljanja pa možda čak i nasilno trpanje Hrvatske i Hrvata u neku novu balkansku zajednicu, zvala se ona Jugoslavijom ili drugačije.

Da bi na nas djelovali psihički, kako ne bismo shvatili pravu bit problema, stalno se ponavlja optužba o genocidnosti i tobožnjem fašizmu hrvatskog naroda. No pravi razlog zbog kojeg svijet mjeri s dvije različite mjere nama i Srbima nije u nama ili u našoj prošlosti, nego jer svijet, vođen svojim egoističnim interesima, želi uspostaviti na balkanskom prostoru

ravnotežu, te su neke sile dodijelile Srbiji ulogu međunarodnog pandura i brane protiv fundamentalističkog vala pred kojim, neovisno o tom da li je on realan ili ne, strepi zapadna Europa.

Kako bi taj njihov pandur bio što jači, te su vanjske sile, himbeno mašući palmom mira, udarile već od prvih ratnih dana embargo na naše naoružanje nadajući se da će nas Jugoslavenska narodna armija za nekoliko dana slomiti i svladati. No dogodilo se je čudo i mi, unatoč svemu, nismo bili slomljeni. Ali im je uspjelo okupirati jednu trećinu našeg područja, što omogućuje da Republika Hrvatska bude stalno uznemiravana, da nam se uništava turizam i otežavaju prometne veze između sjeverne i južne Hrvatske i da snažnijim ratnim operacijama možda budemo presječeni na dva dijela.

No sveopće nezadovoljstvo s postojećim stanjem ne smije dovesti do onakvog zaključka do kakvog je došla hrvatska ljevica 1941. godine, kad je zbog prisilnog prihvaćanja Rimskih ugovora zaključila da je bolje ostati u Jugoslaviji, odnosno ponovno stvoriti Jugoslaviju, nego li sačuvati makar i krnju hrvatsku državu. Naše nezadovoljstvo s ostvarenim minimumom ne smije negirati i odbacivati ono što je hrvatski narod uspio ostvariti, jer moramo biti svjesni da će taj minimum ipak sačuvati hrvatski narod da se ne utopi u magli jugoslavenstva i da nestane kao narod, a osim toga bit će polazna točka prema ostvarenju boljih, pravednijih i prirodnijih granica od onih koje nam je nametnuo naš vojnički i za sada oružano premoćni neprijatelj. Korisno je danas ponovno pročitati izjavu koju je prije srpsko-hrvatskog rata i proglašenja nezavisnosti Republike Hrvatske, dne 3. travnja 1991. uputila iz emigracije naša stranka političkim središtima u Hrvatskoj. Predviđajući buduće događaje napisali smo tada:

> "Hrvatska u Jugoslaviji znači "finis Croatiae" (propast Hrvatske), a smanjena Hrvatska izvan Jugoslavije predstavlja "reliquiae reliquiarum Croatiae" (ostaci ostataka Hrvatske). Upotrebljavamo izraze iz najtužnijih razdoblja hrvatske povijesti da bismo imali historijski pogled na ovu alternativu. Smanjena, okljaštrena

Hrvatska u Jugoslaviji znači propast Hrvata kao posebne narodne jedinice. Okljaštrena Hrvatska izvan Jugoslavije slična je "ostacima ostataka nekoć slavnog kraljevstva hrvatskog" i bila bi žarište otpora i, ako ima međunarodno jamstvo, mogla bi se povećati kad se prilike budu promijenile, točno onako kao što je to bilo u prošlosti kad je počelo slabiti Osmanlijsko Carstvo.

Hrvatska uru dugačka i uru široka s pet slobodnih Hrvata, kako je to slikovito rekao dr. Ante Starčević, uvijek je više nego zarobljena Hrvatska i neslobodni Hrvati bez međunarodne osobnosti." (*Republika Hrvatska* br. 173 [1991], str. 59)

Potrebno je malo razjasniti ovu Starčevićevu izreku. Nije Starčević bio pobornik neke male ili okljaštrene Hrvatske, nego je isticao da je za početak bolja i mala nego li nikakva država. Starčević je bio za takvu Hrvatsku, koja bi obuhvaćala sve naše povijesne zemlje. Posebnu je pažnju posvećivao Bosni i Hercegovini, a shvaćao je da put do Bosne vodi preko bosanskih muslimana. Zato im je posvećivao posebnu pažnju pa zahvaljujući upravo Starčeviću dolazi do približavanja muslimana i Hrvata-katolika. Ovaj proces kulminira u doba Nezavisne Države Hrvatske kad se upravo među muslimanima nalaze najodlučniji borci za očuvanje hrvatske države. No, nažalost, Titova Jugoslavija vodi politiku podjele katolika i muslimana i proglašuje posebnu muslimansku narodnost. Starčevićeva politika dovela je od 1941. do 1945. do zajedničke borbe muslimana i Hrvata-katolika protiv istoga neprijatelja. Titovo razbijanje hrvatskog narodnog etnikuma dovelo je do tragičnog stanja i tragičnih događaja današnjice. Pa kad danas nekoji politički krugovi prave bilancu II. svjetskog rata i prišivaju sami sebi zasluge, neka onda ne zaborave u "zasluge" ljevice, Tita, AVNOJ-a i ZAVNOH-a ubrojiti i današnju tragediju koju proživljavaju obje grane istog hrvatskog naroda.

No vratimo se Starčeviću i njegovoj izreci. Težište Starčevićeve izreke nije na njenom prvom dijelu, tj. na "uru dugačka i uru široka", niti na broju stanovnika, nego na

drugom dijelu misli gdje ističe "ali nek ih to pet bude sretno". Starčević, dakle, ne uslovljava hrvatsku državu ni obujmom područja ni brojem stanovnika, nego ističe da stanovnici makar i male Hrvatske budu sretni, što pak pretpostavlja slobodu i socijalnu pravdu. U tom je Ivan Oršanić, naš osnivač i učitelj, još jasniji. Mislim da nije na odmet citirati Oršanića i sjetiti se njegove vizije slobode. Donosim samo tri citata:

"Sudbinska smislenost hrvatske države nasuprot Jugoslaviji i komunizmu samo je u ostvarenju ideja slobode."

"Hrvatski narod ne može htjeti državu koja bi bila negacija slobode, jer bi to značilo da je glup i da želi ono isto protiv čega se stvarno neprestano bori."

"Komunistička ili fašistička hrvatska država bile bi očevidno države, ali ne u interpretaciji hrvatske zrelosti."

Ove Oršanićeve misli su bit našeg programa, smisao našeg postojanja. Pa dok shvaćamo da je gubitak dijelova našeg područja bio uslovljen našom vojnom slabošću i snagom našeg neprijatelja, kao i međunarodnom zavjerom, ne možemo za stanje koje vlada unutar Hrvatske u pogledu slobode kao i socijalne pravde kriviti nikoga do li sami sebe.

Kroz toliko godina našeg rada stalno smo govorili da je naš vrhovni cilj uspostava nezavisne hrvatske države, ali slobodarski uređene i socijalno pravedne.

O potrebi slobode već je bilo riječi, ali nikada ne smijemo smetnuti s uma i potrebu socijalne pravde. Hrvatska je u veoma teškom ekonomskom stanju, a u takvom stanju najteže prolaze upravo ekonomski najslabiji. Prevladava pak mišljenje da borba za ostvaranje socijalne pravde spada u domenu klasične ljevice, što međutim nije točno. Vidimo da u nekim zapadnoeuropskim zemljama komunisti ponovno podižu barjak socijalne pravde, a slično se događa čak i u današnjoj Rusiji. Nije nemoguće pretpostaviti da ćemo i u Hrvatskoj naskoro doživjeti da ljevica, koja se je tijekom ovog obrambenog rata uvelike uspjela osloboditi hipoteke jugoslavenstva, proglasi sebe braniteljem socijalno ugroženih, slabih i nemoćnih.

Ljudsko je pamćenje vrlo krhko i većina će zaboraviti da je upravo ljevica godinama vladala na ovim prostorima i da je ona pravi iako ne i jedini krivac za stanje u kojem se danas nalazi ekonomija ne samo Hrvatske nego i svih zemalja gdje je ona bila na vlasti, i to ne samo u istočnim nego i u zapadnim zemljama.

Što se tiče takozvane hrvatske desnice, ona nije jednaka klasičnoj desnici u zapadnoj Europi ili u Americi, jer je njena bitna oznaka da okuplja ljude koji nisu bili komunisti i koji su bili protivnici Jugoslavije. U biti se radi o nacionalistima, o rodoljubima, a ne o klasičnoj desnici u pogledu socijalno-ekonomske problematike. No ne vidim da bi naša desnica shvatila da ne smije zastavu socijalne pravde prepustiti ljevici, nego se ona dobrim dijelom iživljava, uostalom kao i većina drugih neljevičarskih opozicionih stranaka, u suprotstavljanju HDZ-u i dr. Tuđmanu, umjesto da postavlja vlastite ciljeve i nastoji ih ostvarivati. Zato ćemo trebati prvenstveno postavljati i zastupati vlastita rješenja i vlastite ciljeve, a manje kritizirati i manje raditi na suzbijanju politike vladajuće stranke.

Promjena čekovnog računa u U.S.A.

Zbog tehničkih razloga uprava časopisa "Republika Hrvatska" zatvorit će danom 30. lipnja 1993. čekovni račun koji ima kod njujorške podružnice Lloyds Bank, te je već otvorila novi čekovni račun u jednoj banci blizu Washingtona. Prema tome pretplatnici i povjerenici, koji ne mogu plaćati preko Poštanske štedionice u Münchenu, mogu uplaćivati izravno kod banke:

Citizens Bank of Maryland
LAUREL, MD 20707, U.S.A.

na račun:

N° 018-4738 REPUBLIKA HRVATSKA

Račun kod Poštanske banke u Münchenu ostaje nepromijenjen.

Molimo povjerenike i pretplatnike da čekove ispostave na ime REPUBLIKA HRVATSKA (bez dodatka ili prijevoda), jer tako glase naši čekovni računi. Ako šalju izravno banci, trebaju dodati broj računa (018-4738), kada šalju u grad Laurel, a kada šalju u Müchen, broj našega žiro-računa u tom gradu (N° 1201 89-809).

† Vera Korsky-Poli

Dne 5. srpnja 1993. umrla je u Buenos Airesu gospođa Vera Korsky udata Poli, kći uglednog osječkog odvjetnika i starog pravaša dr. Alfreda Korskog i sestra hrvatskog javnog radnika dr. Ive Korskog.

Rođena 18. siječnja 1919. u Osijeku, maturirala je u svom rodnom gradu, a 1940. diplomirala je na Filozofskom fakultetu zagrebačkog sveučilišta iz engleskog i francuskog jezika i južnoslavenske književnosti.

Kao sveučilištarka bila je djelatna u hrvatskim nacionalističkim i katoličkim redovima (Sveučilišni pododbor Matice hrvatske i Akademsko križarsko sestrinstvo). Veoma rano posvetila se je književnosti, a posebno pjesništvu, te je svoje radove objavljivala u različitim časopisima. U zbirci "Lirika hrvatskih sveučilištaraca", izdanoj 1939., objavljeno je deset njezinih lirskih pjesama.

Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske radila je kao novinarka i prevoditeljica u Hrvatskom dojavnom uredu Croatia.

Nakon rata živjela je u Argentini radeći kao tehnička prevoditeljica. Priklonila se je Hrvatskoj republikanskoj stranci prof. Ivana Oršanića, te je mnogo godina pomagala kao lektor

u časopisu "Republika Hrvatska" pazeći na čistoću i i ljepotu hrvatskog jezika u različitim tekstovima.

Iako već teško bolesna, spremala se je da ponovno posjeti Hrvatsku, gdje je imala dogovor s Nakladnim zavodom Matice hrvatske za izdanje zbirke pjesama objavljenih između 1937. i 1942. Ovom zbirkom željela je podsjetiti današnju hrvatsku mladež na nacionalistički sveučilišni naraštaj kojemu je pripadala i koji je većinom izginuo u obrani hrvatske države. Četiri dana prije nego što je trebala otputovati njezino se je zdravstveno stanje pogoršalo i umrla je mjesec dana kasnije. Do konca je bila pri punoj svijesti te je hrabro i dostojanstveno podnosila tešku bolest.

Ispratili su je sin, snaha, unuk i brat s nekoliko prijatelja, a sprovod je vodio duhovni ravnatelj hrvatske narodne skupine u Argentini, mp. 0. fra Ilija Kozina.

† Ivan Meniga

Dne 15. srpnja 1993., u argentiskom gradu Monte Grande, umro je nakon veoma kratke bolesti gosp. *Ivan Meniga*, jedan od najstarijih još živućih pripadnika poslijeratnog vala hrvatskih useljenika u Argentinu.

Rođen dne 4. lipnja 1904. u Krapini, kao najmlađe dijete velike hrvatske obitelji Meniga (petero braće i jedna sestra), Ivan Meniga bio je cijeli svoj život nepopustljiv Hrvat, kao velika većina njegovih užih zemljaka. Za vrijeme drugog svjetskog rata bio je prvo u Hrvatskim oružanim snagama, a zatim u Državnom tajništvu za prehranu.

Kad je uništena Nezavisna Država Hrvatska, povukao se je na Zapad i kasnije se preselio u Argentinu gdje je kao gospodarski stručnjak radio sve do umirovljenja. Priključio se Hrvatskoj republikanskoj stranci, koju je 1951. osnovao prof. Ivan Oršanić i u njoj je bio djelatan mnogo godina (dobar dio kao član njenog Glavnog odbora), sve dok ga godine nisu potaknule da prepusti rad mlađima.

Do konca života nadao se - a uvijek je bio optimist - da će još jedanputa moći vidjeti Hrvatsku, te je bio iskreno zabrinut što se Hrvatska muči pod pritiskom srpskih agresora.

Ostavlja iza sebe ženu, kćerku, unuka i dva praunuka, te mnogobrojne prijatelje kojima je primjerom pokazao kako se može cijeli život i u svim prilikama i neprilikama braniti ideju hrvatske državne nezavisnosti.

Oduševljenje nije bilo slučajno

"U atmosferi ushita i odobravanja u dvorani Europskog doma, Jurišićeva 1, koja nikad dosad nije bila toliko nabita posjetiteljima - svečano je promovirana knjiga mr. Kazimira Katalinića 'Argumenti', kojoj je podnaslov 'NDH, BiH, Bleiburg i genocid'. Uz povremeni oduševljeni pljesak i povike odobravanja, saslušana su izlaganja recenzenata knjige prof. Radovana Grgeca, prof. dr. Nedjeljka Kujundžića i Mate Marčinka," piše Branka Džebić u *Vjesniku* od 8. srpnja 1993 [str. 1].

Oduševljenje koje je vladalo nije bilo slučajno, iako je knjiga[1] stroga, argumentirana, mjestimično i teška radi obilja statističkih podataka, što je rezultat primjene strogog prirodoslovnog, znanstvenog dokazivanja, kako je to istaknuo jedan od recenzenata. "Ova knjiga već svojim naslovom naslućuje da se protiv svih iskrivljavanja povijesnih činjenica može ići samo argumentom; ona spašava čast suvremene hrvatske historiografije", rekao je recenzent prof. dr. Nedjeljko Kujundžić, "jer nas oslobađa boljševičkih iskrivljavanja istine o hrvatskom narodu i NDH." [Glas koncila, 18. srpnja 1993., str. 7]. Ovim je sudom Kujundžić dokazao da osjećaj i intuicija, pogotovo u slučaju dobroga intelektualca, bolje definiraju jednu političku pojavu ili politički spis nego dugačka i složena razglabanja.

Knjiga od 150 stranica oduševila je hrvatsko općinstvo duboko povrijeđeno stalnim iskrivljavanjem hrvatske prošlosti i napadajima na one koji su se tijekom drugog svjetskog rata borili za hrvatsku državnu nezavisnost i žrtvovali se da obrane hrvatsku državu.

Bio je to i pljesak piscu koji je uporno radio na prebrođivanju jaza među Hrvatima koji je iskopan uoči drugog svjetskog rata

[1]. Kazimir Katalinić: ARGUMENTI - NDH, BiH, Bleiburg i genocid. Izdaje časopis "Republika Hrvatska", Nova Ves 62, 41000 Zagreb. Tel/Faks (041) 277-318, Zagreb 1993.

i produbljen tijekom tadašnjih oružanih sukoba. Za tu ulogu mr. Kazimir Katalinić bio je kao preodređen. "Budući da se je politički izgradio poslije 1945. ali ipak u sredini u kojoj je hrvatska nacionalistička tradicija bila živa i netaknuta od pritiska jugoslavenskog komunizma, stekao je zamjernu otvorenost prema novim zbivanjima i ljudima u domovini, različitu od nepovjerenja i zatvorenosti nekih emigrantskih krugova, koji su nastavili sa sučeljavanjima iz ratnog razdoblja i time nesvjesno produbljivali jaz što su Tito i njegovi jugoboljševici iskopali među Hrvatima, da bi učvrstili Jugoslaviju kao državu i u njoj svoju komunističku diktaturu." (Dr. Ivo Korsky, Uvod knjige "Argumenti", str. 11.)

U tri velike rasprave Katalinić raščlanjuje tri bitna politička problema suvremenog hrvatskog narodnog života. Dvije od ovih rasprava donosi uglavnom onako kako su bile objavljene u emigraciji, dok je treću posuvremenio podacima objavljenim u knjizi ing. Vladimira Žerjavića "Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu", a popunio ju je na temelju podataka sadržanih u "Općem šematizmu Katoličke crkve u Jugoslaviji", koji je izradio dr. Krunoslav Draganović, a što nije imao na raspolaganju kad je pisao prvu redakciju ove rasprave.

Nemoguće je prepričavati ove rasprave, koje po sebi predstavljaju zgusnutu argumentaciju pisca kojemu su činjenice i dokazi važniji od pripovijedanja. Zato ćemo se ograničiti da iz svake izvadimo samo jedan citat kao poticaj onima koji te sastavke nikada nisu čitali, a kao podsjetnik onima, uglavnom u emigraciji, koji su ih svojedobno upoznali, da bi se u novim prilikama suočili s njihovom političkom aktualnošću.

U raspravi *Da li je Nezavisna Država Hrvatska bila naci-fašistička tvorevina?,* koja je prvi puta objavljena u časopisu *Republika Hrvatska* br. 156 (10. IV. 1987.), Katalinić daje sažeto, političko opravdanje za obrađivanje ove sporne teme koja još i danas dijeli i razjedinjuje hrvatske političke djelatnike.

"Ne radi se samo o povijesnoj istini", piše Katalinić, "nego i o političkim implikacijama koje iz njih izviru. Jer, nije isto da

li je NDH bila djelo hrvatskog naroda i da li se hrvatski narod borio za tu državu, unatoč njenih mana, te makar i bio protiv postojećeg režima, ili se samo radilo o nekoj marionetskoj tvorevini. Nije isto da li je druga Jugoslavija nastala kao posljedica ratnog poraza hrvatskog naroda, koji je izgubivši rat ujedno izgubio i svoju suverenu državu za koju se borio i koju je želio sačuvati, ili ta hrvatska država nije niti postojala kao takva, niti ju je hrvatski narod želio, već se on borio ne samo protiv ustaškog režima nego i protiv te nacifašističke tvorevine, a za bolju, drugu, avnojevsku Jugoslaviju." (14)

Da vladajući krugovi nisu prenijeli u sadašnjicu sukobe između Hrvata koji su se odigravali tijekom drugog svjetskog rata, unijevši ih prvo u Ustav a zatim, 1991. godine, službenom proslavom pedesete godišnjice "narodnog ustanka" kao idejne protuteže "Desetom travnju" i, još više, kao političko opravdanje svoje prevlasti u javnom životu nove Hrvatske, tema bi bila samo povijesna. Uzdizanje ZAVNOH-a ima konkretno političko značenje, jer stvarno, iako ne formalno, nastavlja političku liniju koja je tada, prije pedeset godina, dovela do isključivanja velikog dijela Hrvata iz političkog života Hrvatske.[2]

Prividno čisto povijesna, druga tema u ovoj knjizi, *Bosna između Srbije i Hrvatske,* napisana povodom 50. godišnjice Sporazuma kojim je ustrojena Banovina Hrvatska, a koja je prvi puta objavljena u časopisu *Republika Hrvatska* br. 166 (listopad 1989.), nakon srpske agresije na Bosnu pretvorila se u tragičan dokaz da "naša sudbina nije posljedica ni usuda, ni prokletstva ili, možda, krivnje samo jedne strane. Srbi su doduše pravi i glavni krivci za ove ratne strahote. No što je s nama, koji smo se svi zajedno trebali naliziti s iste, naše strane barikada? Ne bi li naša zajednička sudbina, sudbina muslimana i katolika, bila bitno drugačija da smo više naučili iz prošlosti? Kaže se, da su oni koji ne nauče pouke prošlosti

---

[2]. Cijelu je raspravu u nastavcima prenio *Vjesnik* u svojoj rubrici "Podlistak" od 9. do 19. srpnja 1993., pod naslovom "Povijesni argumenti: Tko je stvorio NDH".

osuđeni ponavljati je," kako je Katalinić napisao u uvodu ovog novog, drugog izdanja te rasprave (43).

Statističkim i političkim argumentima pisac razrađuje problematiku Bosne i Hercegovine i zaključuje:

"Sve, dakle, govori u prilog zajedničke federativne države Hrvatske, sastavljene od banske Hrvatske i Dalmacije te Bosne i Hercegovine. Tome u prilog govore i ekonomski kao i geopolitički razlozi. Bosna i Hercegovina čini s Hrvatskom i Dalmacijom zemljopisnu i ekonomsku cjelinu, dok istovremeno Bosna i Hercegovina nije povezana sa Srbijom, niti se ekonomske potrebe jedne od njih popunjavaju s mogućnostima druge. Kroz Hrvatsku Bosna dobiva put u Europu (preko hrvatskog kopna) i put u svijet (preko Jadranskog mora), dok joj veza sa Srbijom ne pruža ništa." (81)

"Prostori Bosne i Hrvatske međusobno se popunjavaju, dok za Srbiju prostor Bosne znači neprirodnu izraslinu, povjesnu slučajnost uzročenu turskim osvajanjem Europe. Bez Turaka, naime, ne bi bilo Srba u Bosni, niti bi ikada Srbija sanjala o 'srpskoj' Bosni, jer prirodni smjer srpskog širenja nije bio prema zapadu, nego na liniji sjever-jug, prema plodnim nizinama sjevera i prema toplom moru na jugu." (82)

Politički, a pogotovo vanjskopolitički, nedvojbeno je najvažnija treća rasprava *Hrvatske i srpske žrtve 1941.- 1945.* Izrađena je na temelju rasprava o istoj temi objavljenih u časopisu *Republika Hrvatska* br. 153 (lipanj 1986.) i br. 160 (10. IV. 1988.) te popunjena osvrtom (i kritikom) na neke daljnje radove.

Radi se o statističko-političkoj analizi različitih popisa pučanstva kao i objavljenih zaključaka srpskog političkog pisca dr. Bogoljuba Kočovića, te, u dodatku, ing. Vladimira Žerjavića. U tom je radu bitna spoznaja mr. Kazimira Katalinića, u čemu se razlikuje i od dr. Kočovića i od ing. Žerjavića, "da su popisne prevare 1931. godine povisile broj Srba, a smanjile broj drugih, pa su time automatski povećane srpske ratne žrtve, a smanjene žrtve drugih." (135)

Izvrsno izrađena raščlamba dopušta da se 65 stranica te rasprave čitaju kao napeti roman koji kulminira zaključkom da je u srpsko-hrvatskom ratu između 1941. i 1945. broj žrtava Hrvata veći od broja srpskih žrtava.

Pa zašto su se onda jugoslavenske vlasti od 1945. pa do danas trudile da dokažu obrnuto? Da je Jugoslavija doista bila zajednička država Srba i Hrvata, ovo bi nastojanje bilo neshvatljivo. Razlog je, međutim, da je Jugoslavija, prva kao i druga, u biti bila srpska država i zato Katalinić zaključuje:

"Svaki imperijalizam traži svoje opravdanje, pa je to pokušavao i srpski imperijalizam. U prvoj Jugoslaviji koristio je tezu da su oni balkanski Pijemont, da su oslobodioci južnoslavenskih naroda i da im, prema tome, prirodno pripada vodeća uloga u državi. U drugoj Jugoslaviji njihovom je imperijalizmu kao opravdanje služila, između ostalog, teza o genocidnosti hrvatskog naroda. Ratna stradanja koja su, dakako, postojala na svim stranama, krivo su se prikazivala i potencirala. Trebalo je proturiti u vanjskom svijetu tvrdnju da Hrvati nemaju pravo na vlastitu državu, jer bi ta nužno značila genocidno ubijanje Srba, a isto je tako trebalo stvoriti uvjerenje kod samih Hrvata o sveopćoj narodnoj krivnji da bi se što lakše moglo s njima vladati i iskorištavati ih." (85)

Pročitavši ove raščlambe Hrvati ne mogu pristati ni na kakvu novu, bolju i pravedniju Jugoslaviju kao što to potajno - i ne toliko potajno - žele nametnuti tehnokrati i eurokrati u Bruxellesu i, nešto diskretnije, neki diplomati u Washingtonu.

I zato je 7. srpnja u dvorani Europskog doma u Zagrebu na promociji Katalinićeve knjige vladala "atmosfera ushita i odobravanja", kako je to napisala Branka Džebić.

Ivo Korsky

Kako je bilo pod diktaturom

U članku "Majčinstvo i maćuhinstvo u Hrvata", koji donosimo u ovom broju, Stanislav Pejković Šodan spominje svoj članak "Pismo čovjeku", objavljenom u reviji *Marulić*, radi kojega je bio uhićen i preslušan od "organa narodne vlasti". Donosimo u cijelosti taj članak, da bismo podsjetili čitatelje radi čega je intelektualac mogao biti uhićen u režimu "socijalizma s ljudskim licem". Članak glasi:

"Skoro će i novo stoljeće. Dvadeset prvo. Čudiš se? Jest, vrijeme brzo ide. E, pa, kako si? Služi li te zdravlje? Kako ti povijest? Misliš li na budućnost? Vidim, uniforma ti dobro stoji. Kroj je pravi vojnički. Je li ti ordenje teško? Nešto ti visi lijevo rame. Čuvaj kičmu!

Eto, propitkujem koješta, ne srdi se. Primjećujem, nekako si nervozan, naglo se živciraš. Sve te muči. Nije to zdravo. Mnogi su te problemi stisli. Čujem da nisi zadovoljan društvenim razvojem. Da te politika nekako stegla. Težak je stranački život. Ali treba se boriti. Pišeš da te članstvo opterećuje. Da nije lako biti programiran. Da uvijek netko za tebe misli. Neki su tvrdili da je to dobro, a tebe smeta. Čuo sam da s civilizacijom činiš neke bezobrazne stvari. To mi nije drago! Kažu da si napravio umjetno srce. O drugim plastičnim organima da ne govorim. Je li istina da istražuješ molekularni osjećaj?

Ni s idealima nisi baš u najboljim odnosima. Kažeš: neizvjestan je to kruh, ali treba se nadati. E, pa nadaj se!

Još ponegdje ratuješ. Ne znam da li te to relaksira. Tvrdiš kako su barem tu odnosi pošteni. Da se zna tko je neprijatelj i što ga ide. Dakle, metke još obožavaš. A načuo sam da spremaš neko strašno oružje i da ćeš putem njega dovesti stvari u red. Pravo da ti kažem, strah me tvog pokušaja.

S mitinzima nemaš problema. Redovit si posjetitelj. U redu, ne ljuti se, znam, posjećuješ samo prave mitinge. Nego, nešto su ti spomenici oronuli. Sve ih neka rđa nagriza. Jest da ih je teško održavati, skupi su, pogotovo oni stariji. Pa, čovječe, gdje su ti novi? Osvježi povijest! Pobjegni u novu epohu! Razbij dosadu! Osim toga, gradi jednostavnije

spomenike (postoje i jeftiniji materijali). A zašto ne bi napravio postolje za svagda, pa spomenike mijenjao ovisno o kursu? To bi ti se najviše isplatilo. Stari izvidaš, novi zavidaš?

Zabrinjava te problem boje. Ne znaš koju bi odabrao za svoju ideologiju. Pa, onu koja je u modi!

Htio sam ti prigovoriti i u pogledu zastava. Znam da si poznati mahač. Mahanje je i zdravo, pospješuje probavu, ali zašto su ti zastave neispeglane? Zar ne držiš do higijene?

Kako tvoje drage parole? Pošto su sad? Tu si uvijek imao stila. Ne daj se!

Kako ti kultura? Je li joj prošlo ono od prošlog puta? Jaučeš li u njoj o slobodi? Piše li itko o razumu?

Kako ti obljetnice? Ističe li im garancija?

Umalo zaboravih pitati imaš li još onako dobre himne? A, tu ti svaka čast! Bilo je lijepih. U srce su dirale! Čim ih čuješ, sablju pašeš!

Na kraju bih te pitao najdraže: o tvojim ljubimcima, o idolima. Kako su? Sagibaš li pred njima kralježnicu? Ližeš li im pete? Za tim si uvijek ludovao. Kako stojiš s medijima? Lažu li još uvijek? Jesi li intiman s propagandom? Oprosti na ovoj indiskreciji!

Da te upitam i za zdravlje. Veliš, nije lako s boleštinama. Muči te depresija. Drž' se! Imaš psihijatriju. Elektrošokiraj se! Promijeni napon.

Dragi čovječe, želim ti mirne snove i ... ne piši."

★

U zbirci "Valovima nikad kraja", u kojoj je "Pismo čovjeku" zadnji sastavak, "Umjesto pogovora" nalazi se ulomak iz recenzije Dubravka Horvatića, koji ukratko karakterizira Pejkovićevu prozu kao dio i odraz jednoga posebnog društvenog sustava: "Delikt mišljenja, te općenito težnja prema duhovnim vrijednostima, prema idealnom izlasku iz svijeta puke materijalnosti, neprestano nazočna u prozi ovoga pisca kao njezina etička konstanta, bivaju kažnjavani u totalitarnom svijetu koji ne priznaje i zato potire, zatire vrijednost pojedinca, osobnosti."

HRVATSKA REPUBLIKANSKA ZAJEDNICA
Nova Ves 62, ZAGREB
Telefon i faks: (041) 277-318

REPUBLIKA HRVATSKA

República Croata

TROMJESEČNI ČASOPIS

Urednik: **Dr. Ivo Korsky**
Adresa: Casilla de Correo 2959,
1000 Buenos Aires (Argentina)

Glavni i odgovorni urednik domovinskog izdanja:
mr. Kazimir Katalinić
Adresa: Nova Ves 62, 41000 Zagreb
Telefon i faks: (041) 277-318

GODIŠNJA PRETPLATA
(četiri broja):

8 DEM (protuvrijednost u HRD).
Pretplate se mogu slati na žiro račun Hrvatske republikanske zajednice br. 30102-670-203 SDK Hrvatske, podr. Zagreb.

PRETPLATA VAN HRVATSKE:

30 DM. 16 USA dolara ili 20 australskih dolara.
Uplaćuje se preko Poštanske štedionice, München BLZ 700 100 80 na račun REPUBLIKA HRVATSKA Nr. 1201 89-809 ili preko Citizens Bank of Maryland, Laurel, MD 20707, USA, na račun: REPUBLIKA HRVATSKA No. 018-4738.

Tisak: TISKARA ZELINA
SVETI IVAN ZELINA

Sadržaj

Časopis je registriran pri Ministarstvu informiranja Republike Hrvatske pod brojem 1340, dne 26.8. 1991. Oslobođen plaćanja poreza na promet.